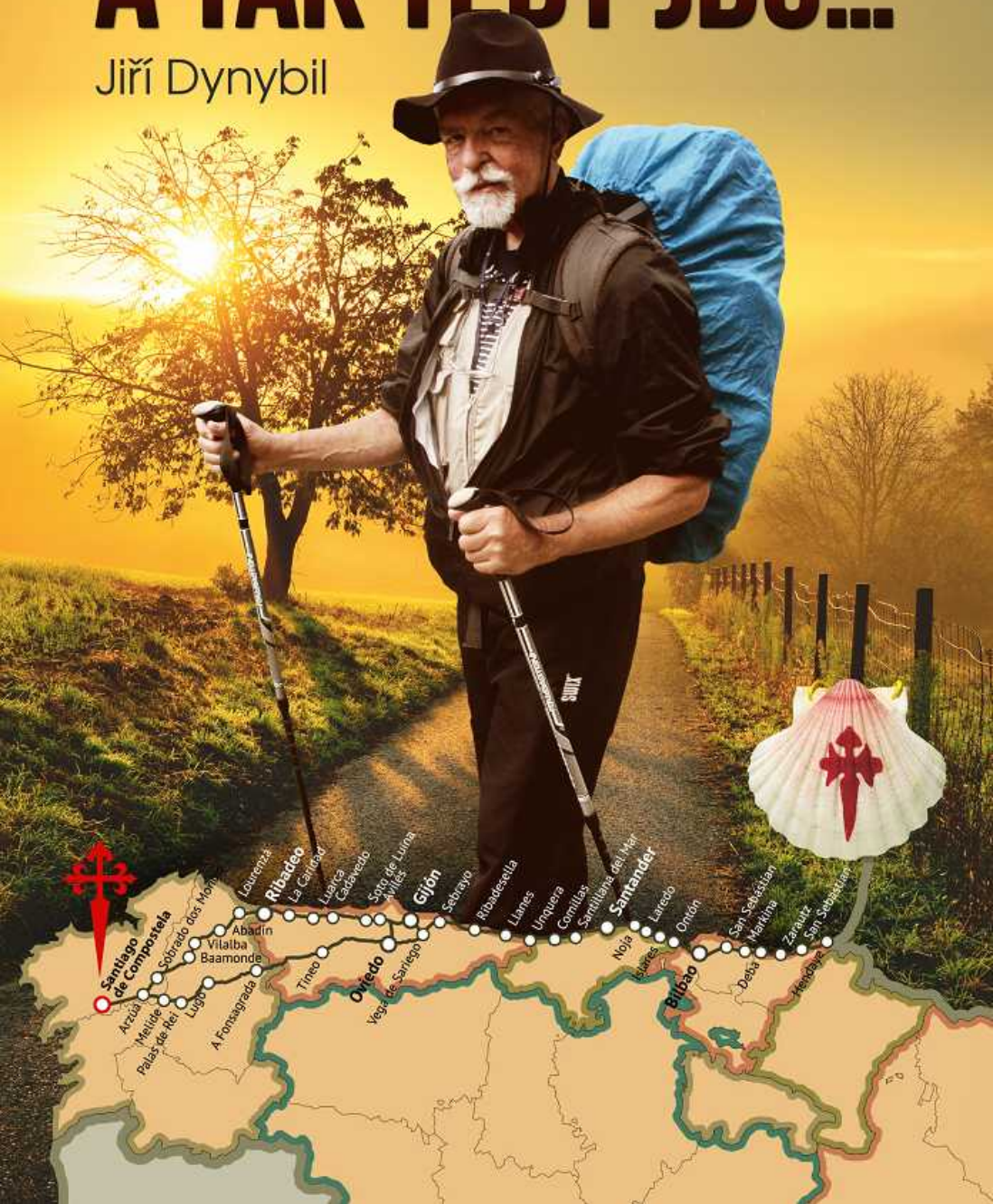
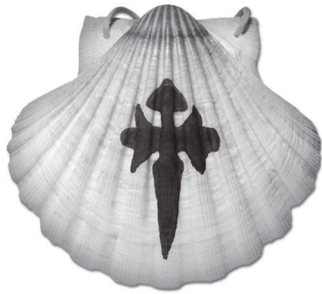

CESTOPIS A PŘÍBĚH O PROŽITÍ 787 Km SVATOJAKUBSKÉ CESTY

A TAK TĚDY JDU...

Jiří Dynybil

CESTOPIS A PŘÍBĚH O PROŽITÍ 787 KM SVATOJAKUBSKÉ CESTY

A TAK TEDY JDU...

————— Jiří Dynybil —————

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Za podporu, díky níž tato kniha vyšla, chci vřele poděkovat panu Ing. Danielu Keřlíkovi, majiteli vinného sklepa Vinný Újezd 19, panu Radku Eisenreichovi, majiteli dopravní firmy VIP Bus Servis s.r.o., www.vipbusservis.cz, a svému dlouholetému příteli panu Pavlu Trejtnarovi.

Dále chci srdečně poděkovat panu Mgr. Jaroslavu Suchánkovi, který dal podnět k napsání této knihy a během jejího psaní ji se mnou konzultoval. Bez něho by nevznikla. Také děkuji panu Vratislavu Ebrovi za poskytnuté konzultace a doporučení.

Copyright © Jiří Dynybil, 2019

Cover Art © Lukáš Tuma, 2019

Cover Photography © Jiří Dynybil, 2019

Photos © Jiří Dynybil, 2019

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2019

ISBN 978-80-7557-214-1 (print)

ISBN 978-80-7557-756-6 (ePub)

ISBN 978-80-7557-757-3 (mobi)

ISBN 978-80-7557-758-0 (pdf)

*Tuto knihu věnuji s láskou svým dětem, jejich dětem,
dětem jejich dětí a dalším, s přáním, aby své životy
prožívali s takovým hlubokým krásným duševněm,
jako já poutnickou cestu do Santiaga de Compostela.*

JE TO OMEN?

Pomalů se vznáším. Nezdá se mi to, nespím, jsem v letadle. Doposud to bylo přání, plánování, rozhodnutí, příprava. Nyní to je realita. Moje poutnická cesta – „*Camino de Santiago*“ – do Santiaga de Compostela, kde jsou uloženy ostatky patrona Španělska svatého Jakuba, začíná. Nevím, jestli ji dokončím, ani v jakém tělesném či duševním stavu. Víím, že bude velice náročná, fyzicky i psychicky, ale je to výzva, bude to zajímavé, bude to poznání. Přitahuje lidi z celého světa.

Poslední tři roky jsem cestoval sám, místními jednoduchými dopravními prostředky po Jižní a Střední Americe. I tam mne doprovázel jen můj batoh. Byla to také výzva, cesta za poznáním. Mluvím španělsky, a tak jsem se mohl volně pohybovat, komunikovat a sdílet místní chod života s obyčejnými lidmi. Bylo to úžasné. Zejména v Peru, Ekvádoru a Bolívii, kde dosud asi 40 % obyvatelstva tvoří Inkové, kteří tam jsou respektováni, žijí stále svým vlastním stylem života ve svých komunitách. Chudí, ale hrdí. Mají být na co hrdí. Znalosti a schopnosti jejich předků byly úžasné – a přitom mnoho z nich ani do dnešního dne nedovedeme rozluštit. Vrátil jsem se z těchto cest neuvěřitelně obohacen a byl jsem si vědom, že nic podobného již nikdy nemohu zažít. I přesto, že mne zajímají další kontinenty, další země, kde se ještě žije trochu jiným, přirozenějším, tradičním, snad i duchovnějším způsobem. Například v Asii. Pokud se ale nemohu domluvit jejich domácím jazykem, nemohu se ani volně pohybovat, takže se z mého cestování stává jen turismus. Při něm jsem schopen jenom se dívat a dorozumívat anglicky, a to ještě jen s lidmi s vyšším vzděláním nebo z turistické branže. Turismus zajímavý, ale stále jen turismus – chybí to hluboké poznání života lidí.

Co tedy dále? Aby to bylo poznání, aby to byla výzva? A tu se někde ve mně začali ozývat skřítkci diblíci, kteří ve mně dřímají již asi 10 let. Čas od času hlásili svoji přítomnost, ale vždy jsem je uklidnil, že „ještě není ten pravý čas“. Před deseti lety jsem si v Německu koupil knihu známého televizního moderátora a komika, který píše o své inkognito poutnické cestě do Santiaga de Compostela. A byl to *bestseller*, prodalo se přes milion výtisků. Kniha je to velmi hezká. Popisuje jeho poutnickou cestu se všemi příběhy, fyzickými nároky a pozitivním vlivem, který měla na jeho duševno. Na konci cesty si připadal vnitřně silnější a čistší. On sám je nábožensky založený a dle vlastních slov se cítil „blíže k Bohu“. Tato kniha mne upoutala a vnukla mi první myšlenky na absolvování této cesty. Později jsem se občas setkal s lidmi, kteří o této cestě rovněž mluvili velice zajímavě, takže vzniklé myšlenky – skřítkci diblíci – zůstávaly na živu.

Teď ucítily svoji příležitost. Snažil jsem se o cestě vyhledat co nejvíce informací. Zejména na internetu jsem studoval různé poutnické trasy, jejich náročnost, okolní přírodu, možnosti ubytování v poutnických ubytovnách zvaných *albergues* i nejpříznivější roční období pro uskutečnění. Nejvhodnější období je od dubna do května. To nejsou taková horka – deště mohou přijít kdykoliv – a také ještě není poutnická sezóna, kdy je problém sehnat nocleh v *albergu*. Proudící masy poutníků navíc kazí pohodu a prožití cesty.

Camino Francés je nejoblíbenější. Nadprůměrně náročná a přírodně zajímavá je jen první etapa z Francie přes Pyreneje. Dále se jde vnitrozemím Španělska, často podle dálnice a po nebezpečně frekventovaných silnicích, skrze pole. Touto trasou šel autor zmiňované knihy – a já jsem ji předem vyloučil.

Camino del Norte vede z francouzského Irúnu do španělského San Sebastianu, baskicky Donostie, a dále více méně podle moře. Moře a hory mám rád, věži v nich bouřlivá, ne-

spoutaná, ale i tichá pohodová energie. Tato trasa není nadprůměrně frekventovaná poutníky jako *Camino Francés* a mořské pobřeží má své charisma.

Camino Primitivo začíná až přibližně 350 km před Santiagem de Compostela. Je to ta původní, první zavedená poutnická cesta, vede hezkou přírodou, přes kopce až do výšky 1100 m n. m. Z důvodu její náročnosti ji volí nejméně poutníků. Asi v polovině cesty po *Camino del Norte* lze přejít na její začátek, do Ovieda.

Byl říjen a já zvažoval cestu v dubnu dalšího roku. K rozhodnutí už jsem potřeboval jen příhodné dopravní spojení někam, kde bych mohl celou pouť započít. Vlákem a autobusem by cesta trvala téměř dva dny a zrovna levné by to nebylo. Potom jsem ale našel výhodný let do San Sebastianu, s mezi-přistáním v Barceloně. V tu chvíli bylo jasno. Řekl jsem si: máš plno fyzických a jiných zdravotních postižení, ale mladší a zdravější už nebudeš. Rezervoval jsem letenku – a kostky byly vrženy.

Nyní následovalo období konkrétních příprav na cestu. Navštívil jsem různé lékaře, kteří mi potvrdili mně známé neduhy a doporučili mi různé rehabilitační terapie. Docházel jsem na ně až do února dalšího roku – chtěl jsem se pokusit alespoň trochu zlepšit zdravotní stav tam, kde to jde. Velké změny to nepřineslo, ale aspoň jsem měl klidné svědomí, že jsem pro to něco udělal. Koupil jsem si lehké boty s vyšším profilem a začal chodit. Když jsem měl čas, každý den po Praze, co se dalo ujít. Nejdříve bez zátěže, potom s pár kily na zádech a v březnu již s 12–14 kg v batohu a s trekovými holemi.

A nyní se vznáším. Cesta začíná. Co mne všechno čeká? Dokončím tuto pouť živ a zdravý? Co se ve mně změní? Je to Omen?

1.

SAN SEBASTIAN – DONOSTIA – NOSTALGIE

Aeropuerto de San Sebastián se nalézá asi 25 km od San Sebastianu v městečku Hondarribia. Malé provinční letiště – trochu mi připomíná Bratislavu z dob minulých. Netrvá dlouho a na pásu přijíždí můj poutnický batoh. Beru ho a zvedám na vyšší zídku, abych ho dostal na záda. Váží asi 18 kg, to je na poutničení příliš. Co se ale dá dělat, teď to nezměním.

Je po páté hodině odpolední, vycházím z letiště a dívám se po možných dopravních prostředcích. Oslovuji kolemjdoucí seňoru v uniformě letištních zřízenců a ta mi ochotně ukazuje zastávku autobusu, který jede téměř k mému *albergu* – ubytovně. Za okamžik přijíždí autobus, ale k vedlejší zastávce. Líná huba – holé neštěstí, a tak jdu k řidiči a ptám se ho, jestli také nejede, kam potřebuji. Ochotně mi vysvětluje, kudy jede a kde mám vystoupit. A abych si sedl k němu dopředu, že mi včas řekne. Ta vstřícnost a ochota je příjemná, musím se na tuto zdejší „lidskost“ aklimatizovat. Na sedadlo přes uličku si sedá urostlý štíhlý pán s mírně prošedivělými vlasy a s batohem. Podívá se na mne a anglicky se táže, jestli také jdu na *Camino*. Odpovím kladně a hned se ptám, jakou trasu si vybral on. Říká, že *Camino del Norte*.

„Tak to se určitě potkáme,“ říkám a dodávám, že strávím jeden den v San Sebastianu. On také. Už si připadám pomalu jako na *Camínu* – tak brzy potkávám spolupoutníka.

Jsme v San Sebastianu, řidič mi hlásí, že mám vystoupit, a ještě mi ukazuje, kterým směrem jít. Loučím se se spolupoutníkem a poprvé zdravím poutnickým pozdravem *buen camino*. Dobrou cestu.

Svůj *albergue* nacházím poměrně snadno a rychle. Vstřícně mě vítá mladý recepční, zaplatím a on mi ukazuje, ve kterém pokoji mám postel. Jsou tam čtyři palandy a k mému

šťestí je jedna dolní postel volná. Zbytek okupují samí junioři – tři dívky a tři chlapci. Zdravíme se. Vyndávám si věci na noc a hygienu na postel a jdu ven.

Je po sedmé, příjemný svěží vzduch, přibližně 18 °C, ještě je světlo. Nacházím se podstatně západněji od střední Evropy a stmívá se zde více než o hodinu později. Podle řeky se ubírám k nedalekému moři a blízko jejího ústí mne přepadávají vzpomínky. Jdu kolem domu, kde jsem koncem sedmdesátých let skoro rok bydlel. Byl jsem tu prostřednictvím německého hokejového svazu angažován jako hokejový trenér v rámci podpory tohoto ve Španělsku nového sportu.

Byla to rušná doba po smrti diktátora Franca. U moci byla stále Francova junta se stejnými diktátorskými způsoby jako dříve a probouzel se proti ní první hromadný odpor. Zejména zde, protože zákon zakazoval baskickou řeč, baskickou vlajku, veškerou baskickou kulturu, prostě jakoukoliv baskickou identitu. Na denním pořádku byly demonstrace v uličkách staré čtvrti – La Parte Vieja. Policie střílela do demonstrantů gumovými projektily, bylo mnoho raněných, což vzbuzovalo ještě větší nenávisť a touhu po odplatě. Ve staré části bylo venkovní baskické tržiště, a když se tam objevil policajt (říkalo se jim grises – šediví, podle šedých uniforem), utopili ho v kádi s rybami nebo mu podřízli krk. Dům, v němž jsem bydlel, stál na kraji staré části, takže jsem tyto události bezprostředně prožíval. Policajti zase kolem půlnoci jako mstitelé projížděli zdejšími ulicemi velkou rychlostí, v civilu a v neoznačeném osobním autě a stříleli ze samopalů na všechno, co se pohnulo. Potom zrovna tak rychle mizeli. Když jsem se jednou kolem půlnoci vracel podle řeky pěšky domů z tréninku, uslyšel jsem střelbu z automatu. Nebyl jsem daleko od domu, tak jsem se dal do běhu. Střelba se přibližovala. Jen jsem stačil odemknout domovní dveře a zabouchnout je za sebou, zabubnovaly do nich kulky. Dveře byly našťestí silné, z tvrdého dřeva...

San Sebastian – Parte Vieja – staré centrum.

Zabočuji do starého centra a místo do vzpomínek se nořím do jejích úzkých uliček. Začíná se stmívat, všude je plno lidí – mladých, dospělých, dětí. Procházím kolem typických baskických tapas barů s neuvěřitelně pestrou nabídkou těch nejrůznějších *tapas* – pikantních jednohubek. V Praze je několik podniků, které si tak říkají, ale s místními se srovnávat nemohou. I ostatní baskická kuchyně patří ke světové špičce. Nabízí to nejlepší z francouzského a španělského stylu. Chovají zde býky s nejlepším masem a jejich steaky jsou prostě fantastické.

Být zde a nějaká tapas neochutnat, to nejde. Na pouti se budu muset přizpůsobit jiným podmínkám, tak si to snad teď mohu dopřát. Po těžkém rozhodování, do kterého tapas baru zajít, vejdu a mám štěstí, jeden stůl se právě uvolňuje. Z obrovské nabídky si u baru vybírám pět různých kousků, skleničku dobrého červeného vína, zasedám ke stolu a debužíruji. Nepospíchám, vychutnávám. Vládne tu pohoda, sedí zde hosté všech věkových kategorií. Je devět večer a nikoho neruší, že mezi stoly vesele běhají malé děti. Trochu překážejí procházející obsluze, která ale zůstává naprosto v klidu. Ty děti také nevypadají, že by tím, že ještě nejsou v posteli, nějak trpěly.

S dobrým pocitem v žaludku i v duši se vracím zpátky do *albergu*. Ještě není ani deset, ale všude již vládne klid. Beru hygienickou tašku, miniručník a potichu se odebírám do umývárny. Pak se převlékám do nočního oděvu a ulehám do svého super lehkého spacího pytle. Z jiné postele se ozývá chrápání jednoho mladíka, uvidím, zda se mi ho podaří ignorovat. Už teď, za tu krátkou dobu se mi v hlavě shromáždilo plno dojmů a vzpomínek. Snažím se je potlačit a usnout. Spánek nepřichází snadno, mladík přidává na decibelech. Opakovaně usínám a znovu se probouzím. V jednu hodinu si už chci vzít špunty do uší, hledám je pod polštářem, ale jako by vytušil můj úmysl a další akustická aktivita pro něj pozbyla smyslu, mladík přestává chrápat.

Cítím klepání na rameno. Ještě je tma. Zdá se mi to? Ale další poklepání mě nutí otevřít oči. U postele vidím siluetu dívky, má snad se mnou divoké úmysly? Doufám, že ne. Dívka mi ukazuje na skříňku, kde mám svůj batoh. Nechápu proč. Ona ale neodchází a já konečně začínám vnímat tlumený zvuk svého minibudíku. Vstávám, vytahuji batoh, vyhazuji z něho věci, až se mi ho podaří najít. Zapomněl jsem, že jsem si ho ještě doma nastavil na půl šestou kvůli odjezdu na letiště. Vypínám ho a odebírám se zpět na lože. Ostatní spolubydlící to bohudík zřejmě nevzbudilo. Zanedlouho by mělo svítat, a tak si nasazuji masku na spaní a pokouším se ještě usnout. Nečekal jsem, že se v těchto jižních zeměpisných šířkách budu muset celý zachumlat do spacího pytle, ale noční ochlazení na 9 °C bylo znát i tady uvnitř.

Se vstáváním nespíchám, moc jsem toho nenaspal a ještě dnes, pátého dubna, si ve městě musím opatřit *credencial de peregrino* – poutnický průkaz. Mladí spolunocležníci se kupodivu začínají hýbat také až v půl deváté, asi nejdou na *Camino*, jsou zde jako turisté. Já se k nim připojuji a také vstávám. Daří se mi obsadit jedno umyvadlo ve společné umývárně. Zubní pasta se mi zdála již večer nějaká divná, teď na světle zjišťuji, že to není pasta, ale fixační gel na zubní protézu. Ještěže mě neopouští smysl pro humor.

Snídaně tu nenabízejí, musím zajít do nějaké kavárny. Napadne mne, že nemám žádné potvrzení o zaplacení, včera jim nefungoval pokladní systém. Říkám si o něj mladé recepční, ona ale nechápe, proč ho chci. Navíc mi ho vystavit stejně nemůže, protože systém pořád nefunguje. Vysvětluji, že právě proto. Zítra by po mně mohl jiný recepční platbu před odchodem požadovat znovu. Nakonec mi na kousek papírku ručně napíše potvrzení a já jsem spokojen. Ptám se, kde se tu mohu nasnídat, a ona mne posílá na hlavní ulici, kde směrem do centra najdu spoustu barů nabízejících snídaně.

Procházím ulicí až na její konec, ale všechny se přede mnou nějak skrývají. Ocitám se blízko známé pláže La Concha (mušle) a na rohu jiné ulice konečně jeden bar zahlédnu. Můj žaludek cítí spásu, je zvyklý na snídani jako na hlavní zdroj energie na celý den. Bez ní odmítá fungovat hlava i tělo. V rustikálně zařízeném baru si objednáвам nějaké španělské buchty a *café con leche*. Nejsem kafař, ale španělskou kávu s mlékem jsem si oblíbil. Snídani nelze srovnat s mojí obvyklou domácí, ale žaludek je rád, že něco dostal.

Hlava začíná fungovat a já přemýšlím, co musím zařídit. Nejprve *credencial*, to je nejdůležitější, potom pastu na zuby a podívat se po jiných botách. Je to neuvěřitelné, ale boty, které jsem s úspěchem a bez problémů půl roku prošlapoval po Praze, se mi během letu začaly trhat. Také chci navštívit zimní stadion, kde jsem jednu sezonu trávil každý den na trénincích nebo zápasech.

Posilněn se vydávám směrem k turistické informační kanceláři blízko tržiště. To bylo dřív otevřenou tržnicí na náměstí, dnes je z něj zastřešené obchodní centrum. Vstupuji do kanceláře a ptám se seňory, jestli *credencialy* vydávají. Říká, že ne, jen poskytují běžné informace. Ani neví, kde by se to mělo vydávat, dívá se do nějakých seznamů, telefonuje a potom vysvětluje, že nemá přesnou informaci, ale že by to mělo být na konci jedné ulice za řekou. Asi po dvou kilometrech ulicí procházím, ale nenarážím na nic, co by mohlo mít s *Camínem* něco společného. Ptám se v okolních barech, v obchodech i kolemjdoucích, ale nikdo nemá ani ponětí, že by tam něco takového mělo být. V jednom baru mi radí, že za rohem je katedrála. Třeba by to mohlo být tam? Nacházím ji – samozřejmě je zavřená. Celou ji obcházejím a náhle v jednom podloubí vidím něco jako postranní vchod. Sláva! Vrátnice a v ní seňora ve středním věku. Ale na *credencial* se ptám se stejným úspěchem jako dříve. Jsem bezradný. Na-

padá mne, že jsem na internetu četl, že jej někde vystavují i na radnici. Ta je u pláže La Concha, hned vedle mého snídanového baru. Takže zpět.

Konečně jsem u impozantní budovy radnice, je tam jediný vchod velkou branou před prostorným nádvořím. U brány mne zastavuje zřízenec v uniformě a nepřívětivě se ptá, co chci. Vysvětluji mu to a on tvrdí, že „nic takového zde nedělají“. Říkám mu, že na internetu tato informace uvedena je. Přesto odpovídá, že ho to nezajímá a dovnitř nesmím. Jeho tón je velmi rezolutní a nevlídný. Pro Španěly typická proměna ze soukromého vstřícného a ochotného člověka v negativního neochotného státního úředníka. Říkám tomu „moc vrátných“. Jejich moc spočívá v tom, že mají možnost něco zakázat. Stále bezradnější se vracím do turistické kanceláře. Vysvětluji señoře, že v udané ulici nic takového neexistuje a jestli mi může pomoci jinak. Připouští, že informace mohou být zastaralé, ale jiné nemá. Bohužel.

Vycházím na ulici, vedle je prodejna map a knih pro turisty. Jen ze zvědavosti tam vejdu, prodejna je skoro prázdná, za pultem sedí několik prodavaček. Beru si pořadové číslo z automatu a mé číslo se okamžitě rozsvítí u jedné z nich. Ptám se jí, jestli mají nějakou podrobnou mapu *Camina del Norte*. Ochotně mi ukazuje dvě různé mapy, obě ale ukazují cestu jen do Bilbaa nebo na hranici Baskicka. Pro celé *Camino* bohužel mapu nemají, jenom pro tuto oblast. Dostávám ji od prodavačky bezplatně. Říkám, že je zlatá.

„No kdyby mi tohle říkal každý, to by bylo,“ odpovídá s úsměvem.

„Já ve svém věku již mohu, ne?“ žertuji. Směje se a ptá se, odkud jsem, jestli chci dojít až do Santiaga, kolik mi je let. Do komunikace se ze zvědavosti zapojují i ostatní prodavačky. Zmiňuji se i o svém problému s *credencialem*, načež paní vedle začíná hledat v nějakých podkladech, telefonuje a zjišťuje, že by ho měli vydávat v Biskupském domě, a dává mi

přesnou adresu. S novou nadějí tisíckrát děkuji a ony mne zdraví a přejí *buen camino*.

Má nálada vyletěla zpět do pozitivních výšin, jdu stejným směrem jako předtím přes řeku, bohudík to za ní není tak daleko. Dům nacházím jen podle čísla, protože nápis nad jeho vchodem je velice nevýrazný. Vstupuji a jsem u malé vrátnice, kde sedí seňora ve středním věku. Po zkušenosti s vrátnými zdvořile říkám, že by zde snad měli vydávat poutnický *credencial* a slyším přívětivou odpověď:

„Samozřejmě, ten vám mohu hned vydat.“ Nevěřím svým uším. V duchu jášám. Dávám jí své doklady, ocení můj věk a ptá se, zda chci dojít až do Santiaga. Vystavuje mi *credencial* a dává do něj první razítko. „*Buen camino*,“ popřeje. Naprosto netypická vrátná, asi taky proto, že není státní, ale církevní. A já už jsem oficiálně poutníkem.

Půjdu si teď zavzpomínat na zimní stadion. Stojí asi o dva kilometry proti proudu řeky dále. San Sebastian se úplně změnil. Byl hezký již tenkrát v minulosti, teď ale ještě více zkrásněl. Má svoje charisma, široké bulváry – avenidy, uzoučké uličky ve staré čtvrti, plno tapas barů, velikou půlkruhovou pláž La Concha ve středu města. Jedno se ale nezměnilo – na červenou se přechází nebo projíždí křižovatkou, na zelenou také, jen opatrněji. Vcházím do stadionu. Za ta léta hodně zchátral. Tak tady jsem necelý rok působil skoro každý den, večer po trénincích jsem musel i zamykat celý stadion, jinak tu nikdo nebyl. A teď je tu veřejné bruslení. Zde prakticky začal můj životní vztah k téhle zemi. Několikrát jsem se později do Španělska vrátil a žil tu, i když už ne přímo zde, v San Sebastianu.

Vzpomínám na některé dramatické momenty. Na jeden trénink, kdy hráči stáli v kruhu kolem mě, já jim vysvětloval další cvičení. I španělští kluci rádi blbnou, a tak jeden druhému nečekaně hokejkou podrazil nohy. Tomu vylétly nohy nahoru a jeho brusle rozřízla vedle stojícímu hráči tvář úplně

skrz na skrz, jako žiletka. Tlačil jsem strany rozšklebené rány k sobě, celý od krve jako řezník. Na stadionu jinak nikdo nebyl, kancelář zamčená, mobily ještě neexistovaly. Někomu z kluků se po nějaké době podařilo odkudsi zvenku zavolat sanitku, která asi po dvaceti minutách přijela. Byl to docela nervák.

Jindy se zase hráči bez mého vědomí domluvili, že před zápasem vyjedou na led s baskickou vlajkou, která byla frankistickou vládou přísně zakázána. Lidi v hledišti tleskali, já a ostatní funkcionáři trnuli, co se stane. Naštěstí tam žádní policajti nebyli, ti na zápasy nechodili, asi už měli strach se účastnit nějakých shromáždění. A když, tak jen ve velkém počtu a plně ozbrojeni. Při hokejovém zápase k tomu normálně nebyl důvod. Těch vzpomínek je plno, tyhle mi běží hlavou jako první.

Vracím se oklikou kolem malého nádraží s příměstskými vláčky. Ze zvědavosti vcházím a ptám se seňora u přepážky po spoji na kraj města tak, abych mohl dále jít po *Camínu*. Muž mi ochotně vysvětluje, jaký směr zvolit a že odtud vláček jezdí každou půl hodinu. V duchu si svůj spontánní nápad pochvaluji. Jít hodinu či více městem po dlažbě a mezi auty pro mne není poutničení, navíc ušetřím čas a zítra třeba mohu jít delší denní etapu, než jsem plánoval. Zjišťuji, že hned vedle nádraží je bar s nabídkou *menu del día*. Mám místní denní menu rád, protože skoro vždy nabízejí jako předkrm můj oblíbený míchaný salát, který chutná úplně jinak než ve střední Evropě. Vstupuji a objednávám si ho. Jako hlavní jídlo pak rybu a jahodový krém jako dezert. K tomu červené víno a vodu, to vše jen za 10 eur, a na závěr *café con leche*. Vycházím na ulici do teplého čerstvého vzduchu a hřejivý spojený pocit mám i uvnitř.

Po dopoledních nepříjemných prožitcích se všechno obrací k lepšímu. Jde se mi již mnohem veseleji, po cestě si kupuji i pastu na zuby. A minerálku – musím totiž stále svla-

žovat svou ozařováním poškozenou ústní sliznici. Přicházím opět ke krásné pláži La Concha. Sedám si na lavičku a odpočívám. Svítí slunce, ale fouká poměrně chladný větřík a je jen kolem 12 °C. Na pláži hrají kluci fotbal, procházejí se turisté a několik odvážlivců dokonce leze do moře, které má také sotva 12 °C. Nějaký umělec vytváří v písku zajímavý obrazec s pískovou pseudokamennou strukturou, s hlavou připomínající egyptskou sfingu a po straně s nápisem „La Concha“.

Jinými postranními uličkami se vracím do *albergu*, balím, co již dnes nebudu potřebovat, a chystám si postel na večer. Je teprve 18 hodin, odcházím ven k řece, protékající asi sto metrů odtud, a usedám na lavičku. Ulici vedoucí kolem *albergu* do centra uzavřela policie a působí zmatek mezi řidiči. Na obloze krouží vrtulníky, nevím, co se děje. Vždy to znamená něco významného nebo něco špatného.

Stmívá se. Sklenka dobrého španělského červeného je rozhodně lepší než prášek na spaní, a tak vcházím do blízkého baru, který nenabízí tapas. Nevadí, vydatně jsem obědval a večeret nemusím. Sedám si k baru, objednávám víno a k němu dostávám misku s oříšky. Jako všude, i zde jsou oříšky v ceně vína. Vedle baru u stolu sedí dva starší muži a baví se španělsky. Uvědomuji si, že ačkoliv Baskové bojovali za právo volně používat svoji řeč a kulturu, od svého příjezdu jsem baskičtinu nezaslechl. To v Katalánsku to je úplně jinak. Také mají naprostou svobodu kultury a řeči, katalánština je úředním jazykem, vyučuje se na školách – a přesto se chtějí separovat. Muži vedle u stolku spadla bunda z opěradla, zvedám mu ji a on zdvořile děkuje. V pozadí hraje příjemná reprodukovaná hudba – jazz, jazz-rock, blues-rock. Pěkně to ladí s dobrým červeným vínem.

Po deváté hodině následuje *albergue*, umývárna, postel. Složení mladých se změnilo, tři dívky a čtyři mladíci, očividně turisté, žadní poutníci. Hlavní světlo musím v půl dvanácté zhasnout já, všichni se bezohledně hlučně baví.

Po zhasnutí všichni rychle zapnuli své tablety, mobily, baterky a bylo po tmě. Vzal jsem si tedy masku na spaní – konečně tma, a dokonce nastalo i ticho.

Cítím následky celodenního šlapání po tvrdých chodnicích, na kilometry by to jistě dalo celou jednu denní poutnickou etapu. Objevují se první různé bolístky, hlásí se artróza v kolenou, svalová horečka v nohou, spánek nepřichází snadno. Nakonec ale unavený usínám a ani nevím, jestli někdo chrápe. Ono je to tak vlastně lepší.

2.

PRVNÍ POUTNICKÁ PROVĚRKA

Vedle polštáře se nemilosrdně ozývá spánku nepřející melodie budíku mého starého minimobilu o velikosti vizitky. Funguje více méně jen na buzení a to tedy zvládá – zatím. Beru si ho do spacáku, aby nerušil ostatní, a poslepu se ho snažím umlčet. Potom ho odkládám a sundávám si masku z očí. Za čtvrt hodiny bude sedm a nesměle svítá. Turistická omladina se ještě nehýbe. Po umytí poprvé oblékám svou kompletní poutnickou uniformu. Je dost chladno, tak se uplatní i oblíbený lehký pulovr. Dobaluji batoh, stelu postel, vše dávám do původního stavu. V naprosté tichosti. Někteří spolunocležníci se snaží přinutit se ke vstávání, většina to ignoruje. Nechávám ještě batoh v *albergu* a jdu hledat ranní potravu. Hned za rohem, směrem od centra, nacházím otevřený bar. Dám si opět dvě buchty a *café con leche*. To mne bude asi provázet po celé *Camino*, pokud to bude i na jiných místech možné. Platím pět eur a říkám si, jaký to je nepoměr – tato maličkost stojí polovinu ceny bohatého *menu del día*. Ale tak to zkrátka je.

Vracím se do *albergu*, ložnice již trochu ožila. Zvedám těžký batoh na postel a snažím se do něho navléci. Několik mladých turistů se zájmem sleduje mé počínání a mohu si domyslet, co jim běží hlavou. Po nějaké chvíli se mi to podaří, loučím se s recepcí a vycházím. Říkám si, že bylo by dobré začínat každou etapu nějakým vlastním motivačním rčením. Něco jednoduchého – povzbuzujícího. A ihned mne napadá: „... a tak tedy jdu...“

Vycházím směrem k nádraží, je to jen 10 minut chůze od *albergu*. Je poměrně chladno, i když svítí ranní slunce, maximálně 12 °C. Ramena i nohy zatím všechno zvládají bez

protestů. Kupuji si jízdenku a za 15 minut už mě vláček odváží žádaným směrem. Za další čtvrt hodinu vystupuji na kraji města. Ocitám se mimo frekventované ulice a městské domy, na svahu kopce Igeldo. Pode mnou leží v mírném oparu San Sebastian. V duchu se s ním loučím. Opět, po čtyřiceti letech.

Pokračuji mírným stoupáním, vpravo se mi otvírá pohled na Kantaberské moře – Biskajský záliv. Procházím kolem domu známého poutníka José María Soroy, který u vchodu do svého domu nabízí ostatním poutníkům čerstvou vodu a poutnické razítko do jejich *credencialu*. Mezi ovocnými stromy, hortenziemi a pasoucími se býky procházím vesnicí Marabieta směrem na Arritxulo. Cesta pro pěší se střídá s kouskem silnice a potom mne poutnické značky – žluté šipky a svatojakubské mušle – vracejí na otevřenou cestu. Po chvíli cestu obklopí les, což je blízko moře výjimka. Mírným stoupáním docházím na vrchol kopce Munioetazar se směrovou cedulí s údajem „Santiago de Compostela 787 km“. Nevím, jestli má poutníky potěšit, nebo odradit. Nelámu si s tím hlavu a po jílovitém povrchu pokračuji poměrně strmě směrem dolů, kolem poustevny San Martin de Tours z 16. století. Za vlhka nemůže být tento sestup pro poutníky žádná slast. Ani mé artróze v kolenou není příjemný, hůlkami se snažím tlumit nárazy, jak to jde. Míjím známý *albergue* seňory Rosy Arruti, která byla jednou z prvních, kdo nabízel lože pro poutníky na *Camino del Norte*. Konečně jsem na rovině a vstupuji do vesnice Orio. Tady se mi poutnické značky ztrácejí. Teprve po dvaceti minutách bloudění potkávám postaršího muže a ptám se ho. Ukazuje mi, že jdu úplně špatně – jak jinak – a že mám jít jinou ulicí až k mostu přes řeku a tam mne značky povedou dále podle řeky. Vše souhlasí, zase jdu správným směrem.

Je příjemných 15 °C, slabý vánek, údy mě ještě drží a já se dostávám do správné poutnické nálady. Jdu po chodníku podél řeky a začínám si zpívat: „Šlapu si ani nevím jak, vždyť

nemám prsa, nemám znak, mám jen hlavu plnou ideálů.“ Ty ideály souhlasí, tak snad se na mne pan Jiří Suchý nezlobí, že jsem plavu zaměnil za šlapu. Do řeky kvůli tomu neskočím. Předě mnou je dopravní značka omezující rychlost na 40 km. Váhám, nepřekračuji ji? Značky odbočují od silnice a řeky doleva, sice mezi louky, ale taky na asfaltovanou cestu. Aspoň příroda kolem se mění. Stoupám asi kilometr s převýšením 100 metrů, ale už do chůze musím vkládat víc úsilí. Jdu mezi loukami a především vinicemi, to mi zřejmě dodává sílu. Hůlky jsou opět v akci, tentokrát se o ně rád ně opírám. Nastává zlom a zase dolů. Za chvíli se nalézám v městečku Zarauzt. Je malé, ale narážím zde i na turistickou kancelář. Když už jdu okolo, vcházím a ptám se seňory na doporučení okolních *albergů* a jejich vzdálenost. Je teprve jedna hodina, původně jsem tu dnes chtěl zůstat, ale pokud nebude poblíž něco zajímavého, zkusím jít ještě dále. Seňora mi vstřícně poskytuje všechny informace. Po Zarauztu je další možnost přespat v Getarii, čtyři kilometry odtud cestou podle moře. Anebo ještě dále v Askizu, což je idylická vesnička asi tak s deseti usedlostmi mezi loukami a vinicemi, přibližně šest kilometrů odsud. Taková místa já miluji a okamžitě jsem se rozhodl: tam musím za každou cenu dorazit, ať si údy protestují, jak chtějí. Jen mne upozornila, že to je soukromý *albergue*, o něco dražší než zdejší obecní, a protože není hlavní sezóna, je jejich restaurace zavřená. Ale mohu se předtím naobědvat v Getarii, tam uvidím bary podél cesty. Potom se mne jako obvykle ptá, odkud pocházím, kolik mi je let, kam až chci dojít. Lidé se tu o poutníky zajímají, to jsem zjistil už v San Sebastianu. K informacím mi přidává detailní poutnickou mapu okolí. Loučíme se. *Buen camino!*

Vycházím opět nabuzený příjemnou vizí zbytku dne, který strávím rehabilitací – odpočinkem v přírodě. Jdu po chodníku podle silnice kolem pobřeží, vlny rytmicky narážejí do kamenů, nebe je modré, moře je modré. Modrá je má ná-

lada a modrý je i můj lehký pulovr, který je ale totálně propoceny. O tričku a funkčním triku pod ním nemluvě. Vedle na silnici se objevuje ve větším počtu policie, staví zátarasy a odklání auta na přilehlé parkoviště. Nepředpokládám, že by hledali mne, tu čtyřcítku jsem předtím asi nepřekročil. Pokračuji dál. Po 10 minutách mě míjí policejní auto se zapnutým majákem a za ním se řítí asi stočlenný cyklistický peloton. Těší mne, že se nepotím sám. Jsem na kraji Getarie, bolavá ramena již protestují. Cesta se rozdvojuje, jedna odbočuje k velké pláži, tam jít nechci a nemám. Silnici lemuje vyšší široký obrubník. Na chvíli na něj odkládám batoh, abych si odpočinul. Pocit úlevy je ohromný, masáží prokrvujeji ramena a sedám si na obrubník. Getaria není velké městečko, ale již z dálky mu vévodí impozantní katedrála. Žaludek mne přemlouvá, že odpočinek je příjemný pro tělo, ale neměl bych zapomínat ani na něj. Má také své nároky a nedej bože, abychom propásli hodinu, do které se podává *menu del día*. V tomto směru se nechávám přemluvit poměrně rychle a domlouvám svým údům, že při obědě si přece také odpočinou. Navlékám se do batohu stojícího na obrubníku, ze země by to teď asi nešlo.

Již po deseti minutách přicházím ke dvěma barům. Nabídku *menu del día* ale nevidím. Ptám se po něm a statná a milá seňorita mi potvrzuje, že ho mají a můj oblíbený míchaný salát také. To mi stačí, už nic jiného hledat nechci. Batoh odkládám vedle stolu do rohu, objednávám míchaný salát a smažené kuře, které už ale nemají. Škoda, španělské smažené kuře chutná úplně jinak než doma. Nabízí mi něco se smaženým vejcem a pomfrity, mně však název nic neříká. Seňorita si ukazuje na břicho a říká, že je to dobré. Vždy rád zkouším něco nového. Ale snad to nebude z jejího břicha? Míchaný salát a bagety mne uspokojí natolik, že se následujícího experimentu nebojím. K jídlu dostávám karafu s rozlévaným červeným vínem a sklenici vody. Seňorita při-

nášší to tajemné hlavní jídlo, které vypadá jako kousky masa nebo dršťky v hnědé omáčce, vedle smažené vejce a pomfrity. Chuťově je jídlo zajímavé, ale člověk si na ně musí trochu zvyknout jako třeba na dršťky. Jsou to zřejmě kousky vepřové pobřišnice, už tedy vím, jak chutná. Znovu to ale zkoušet nemusím. Milovníci dršťkové polévky by třeba byli nadšeni. Jako zákusek volím *flan*, což je karamelový puding, ten je v pořádku. Zakulacuji vše s *café con leche*, do kterého přidávám svoji životadárnou *macu*, mletou řechičku peruánskou, kterou jsem si zapomněl vzít k snídani. Loučím se, seňorita mne zdraví *buen camino*. Před barem stojí venkovní stoly a židle, vytahuji batoh na jeden stolec, abych se do něho mohl navléknout. Nějak mi ten oběd rozhodil stabilitu, jde mi to špatně a batoh mne skoro stáhne k zemi. Vedle u stolu sedí a kouří jeden Španěl. Přestože kouření je ve Španělsku v barech a restauracích už dávno zakázáno, je to bez problémů. Přiskakuje a pomáhá mi batoh nasadit na záda. Děkuji a on mi říká, že je batoh moc těžký a že s tím *Camino* nemohu jít. Přisvědčuji, má 18 kg. Není jediný, kdo mi to říká, a má pravdu.

Dávám se značenou poutnickou cestou vlevo podle katedrály do mírného kopce. Kopec ale nemá konce. Opouštím Getarii a dál jdu mezi loukami. Zpočátku je povrch z hrubých dlažebních kamenů a potom se mění v nerovnou kamenitou cestu úvozem. Po nějaké době vidím v dálce na vršku kopce několik usedlostí vedle sebe a špičku malého kostelíka. To už snad musí být Askizu. Nohama již opravdu sotva pletu a popruhy na ramenou mi připadají jako nože. Lamentuji nad tím, co tvoří hlavní tíhu mého batohu. Není to oblečení, to mám opravdu jen to nejnnutnější. Jen jednu variantu na pochod a jednu na převléknutí. Kromě toho ale osmítýdenní zásoby gelu na protězy, obinadla a masti na kolena a ramena, masti a krémy na opatrování kůže, která již jednou prodělala rakovinu, medikamenty, prášky proti bolestem, vodu

na průběžné svlažování buněk sliznice trvale poškozených ozařováním, což se obzvláště nepříjemně projevuje stahováním hrdla při fyzické námaze. Zdá se, že to jsou samé maličkosti, ale dohromady dávají několik kilogramů.

Už se skoro více plazím, než jdu. Konečně vstupuji mezi krajní domky vesničky Askizu. Malinké náměstíčko s prastarým kamenným kostelíkem. Nikde ani človíčka. Jdu dále po značce a hned kousek za náměstím nacházím velký dům s hospodářskými budovami. Je to moje ubytovna s restaurací v přízemí – zavřená. Hledám vchod, obcházím celý dům, až z vedlejšího hospodářského stavení vyjde mladík. Ptá se, jestli jdu k nim. Přisvědčuji. Mám počkat. Vstupuje do domu postranními dveřmi a obratem se vrací s mladou pohlednou seňorou. Pozdravíme se a ona mne vede kolem pěkně zařízených rustikálních restauračních prostor do prvního patra. Ukazuje mi čistou pěknou umývárnu, toaletu a pro poutníka luxusní pokoj, jen se dvěma postelemi. Svlékám ze sebe všechny zpocené svršky a spodky a věším je po místnosti na svá ramínka. Masíruji si nohy, ramena a padám na postel. Jen chvilku odpočinku, žádné usínání. Spát mohu v noci, pokud si mé tělo nebude chtít stěžovat a dovolí mi to. Studuji své podklady k zítřejší cestě, vychutnávám si horizontální polohu. Jaká slast, být bez jakékoliv zátěže, námahy, v pohodlné posteli.

Venku je ale hezky a ještě si chci toto idylické místo trochu prohlédnout. Po dvaceti minutách vstávám a vycházím ven. Všude okolo jsou vinice, na loukách se pasou býci a ovce. Na dvoře vidím u traktoru pracovat dva mladé muže. Ptám se jich, zda tento statek – *albergue* – má také vlastní vinice a víno. Odpovídají, že ano a abych o něj večer požádal seňoru. Okolo domu, před okny restaurace, jsou uloženy skládací židle a postaveny soudky, které zřejmě slouží jako stolky. Během sezóny je na tomto krásném místě jistě bohatý provoz a víno

Askizu.

teče proudem. Na náměstí se kochám kostelíkem z 12. století obklopeným starými stromy, ořezanými a ještě bezlistými. Fotografuji, objevuji pramen s tekoucí vodou a nahrazuji jí zbytek vody ve své láhvi. Na kamenné zdi nacházím připevněnou vývěsku s velkou stylizovanou mapou. Je to mapa části této oblasti, ale místo názvů vesnic jsou na ní jednotlivé usedlosti a každá má své jméno. Všude je liduprázdno. Za náměstíčkem je krytá hala, dvě dívky tam odpalují míček dřevěnými pálkami proti stěnám uzavřeným ze dvou stran do pravého úhlu. Zním to z dřívějšíka, je to baskický národní sport – pelota, což španělsky znamená balón. Hrávali ho muži holými dlaněmi, ne pálkami. Připomíná squash. Poodcházím na kraj vesničky, směrem, kterým budu zítra pokračovat, a otvírá se mi pohled na modré moře v dálce.

Vracím se k *albergu*. Seňora odjíždí autem, ale zastavuje a říká mi, že se hned vrátí a že mi udělá něco k večeři. Paprsky

ještě příjemně hladí, a tak si vytahuji jednu ze složených židlí. Nasávám sluneční energii na příští den, budu to určitě potřebovat. Lenoším tak skoro hodinu, dokud slunce nezačne pomalu ztrácet svou jarní sílu. Napadá mě dát si pořádnou teplou královskou sprchu, musím to tady využít. Takových příležitostí se už moc nenaskytne. Užívám si ji přes půl hodiny, všechny mé svaly a klouby jsou mi za to vděčné.

Ještě si lehám, ale jen na chvíli. V osm večer scházím do restaurace, zadem kolem kuchyně. Vedle restaurace je ještě výčep – také stylově příjemně zařízený. Tam mne seňora usadí a nabízí, že mi udělá něco jednoduchého k večeři, já ale odmítám. Říkám jí, že jsem odpoledne obědval v Getarii a potom již nevečeřím. Ona mi přesto nabízí alespoň rybí polévku, že je výborná. To už je mi trapné odmítnout. Je skvělá. A pak se ptám na víno. Má jen bílé, místní speciální odrůdu. Baskické jméno mi samozřejmě nic neříká, ale rád ochutnám. Je opravdu dobré – suché, aromatické, s plnou svěže ovocnou příchutí. Nabízí mi k němu ještě trochu vlastního ovčího sýra, což s radostí přijímám. Uvědomuji si, že jsem tu neviděl žádné další poutníky, ale mám dojem, že jich několik došlo. Asi hned padli do postele. Několik jsem jich viděl procházet cestou okolo, ale zřejmě pokračovali dále.

Po deváté hodině večer chci platit, ale seňora říká, že až zítra po snídani, musela by teď kvůli tomu dělat pokladnu. Ptám se, jestli si mohu vzít zbytek vína na pokoj, souhlasí, a ještě mi s sebou dává jinou skleničku. Odebírám se do ložnice, převlékám se do trenýrek a trika na spaní a uléhám. Udělalo se docela dost chladno, chladněji než v San Sebastianu, a tak přes spacák přetahuji ještě deku.

Dopíjím zbytek vína a hlavou mi běží myšlenky o prožitém dnu, o příjemných zážitcích i o těch bolestivých. Doufám, že dobře usnu a moje trpící údy mne nechají v noci na pokoji. Vždyť jsem se o ně staral, jak jsem mohl. A co bude zítra? To ví snad jen svatý Jakub.

3.

SLUNCE – MOŘE – ZELEŇ – BAHNO

Můj pohled se za pomoci ranních slunečních paprsků snaží proniknout šerem. Je tři čtvrtě na sedm, říká mi budík. Nerad vstávám ráno do tmy, je ale polotma, tak vstávám tak napůl. Nejdřív oslovuji své údy, jde to. Hýbají se a docela bez bolesti. Včerejší vodoléčba a odpočinek měly úspěch. Ale to je můj dojem v ještě ležící poloze. S batohem se nyní nezatěžuji, chci i dále pokračovat v dobré náladě. Rychle umývárna, jediné umyvadlo je celé moje – a následně si dopřeji i celý svůj standardní ranní přežívací gymnastický program.

Jdu dolů na snídani, seňora mi přináší opečené krajíčky baget, máslo, marmeládu a *café con leche*. *macu* jsem tentokrát nezapomněl. Potom dostávám poutnické razítko a platím – 25 eur. Nocleh stojí 15 eur a zřejmě tu večerní polévku počítá jako kompletní večeři. Nic neříkám. Bylo mi tady dobře.

Balím batoh, připadá mi, že mám těch věcí stále více. Nakonec do něho všechno nacpu a přemýšlím, čeho bych se mohl zbavit. Bez výsledku. Pokládám batoh na postel a snažím se vplazit do popruhů. Mám úspěch, jsem ještě svěží a silný. Scházím dolů, loučím se se seňorou, děkuji za všechno. A opět přání: *Buen camino*.

Nebe je bez mráčků, krásný čerstvý jarní vzduch, je osm hodin, a tak tedy jdu.

Cesta mírně klesá okolo několika usedlostí, teď už je nalevo i napravo jen zeleň, v dálce krásný pohled na modré moře. Jdu luční cestou a potkávám mladou seňoritu, asi jde do školy. *Buen camino*. Po ní seňora i seňoru v zemědělském pracovním oděvu, také zdraví. Já zdravím skoro současně, už jsem si zvykl. Na příjemné věci se zvyká rychle. Cítím se dobře, se-

Laya – můj fotbalový přítel.

stup byl mírný, hezkou krajinou, za chvíli budu dole. Předemnou se objevuje přímořské městečko Zumaia. Jdu parčíkem kolem řeky, usedám na lavičku, abych se ještě chvíli pokochal tou jarní pohodou. Za Zumaiou přijde stoupání. Ani si nesundávám batoh, jeho nasazování na záda mne dost vyčerpává. Prochází babička s asi tříletým vnoučetem. Chlapec si náruživě kope s balónem do všech stran a ten přilétá ke mně. Chlapec se zarazí se. Co bude? Já mu ho vsedě kopnu zpátky. A už má spoluhráče. Zase mi kope míč, já jemu, tak to pokračuje. Ptám se ho na jméno, jmenuje se Laya. Neobvyklé hezké jméno, zní exoticky. Babička se usmívá, nemá strach, že si Laya hraje s naprosto cizím poutníkem. To mě těší, přece jenom asi nevypadám, jako bych jedl malé děti. A poutníci tu zřejmě mají dobrou pověst. Laya mi připomíná vnuka Samuela v Praze, kterému nebyl ani rok a už také nadšeně kopal

do balónu. Ale opravdu kopal švihem, ne že by o něj zakopával jako plno dětí v jeho věku. Jsem na něho hrdý, je šikovný. Po nějaké době se se mnou babička loučí, Laya také, podává mi ruku a babička přeje *buen camino*.

Občas mě míjejí skupinky poutníků, nastal čas vydat se opět na pochod. Jdu kolem kláštera bosých karmelitánů – San José de las Carmelitas Descalzas, kde se také nalézá obecní *albergue*. Pokračuji kolem poustevny Arritokieta. Pohled nazpět mi nabízí zajímavé panorama od Zumaii s ústím řeky Uroly do moře.

Jdu polní cestou, loukami, střídají se úseky s mírným i ostřejším stoupáním a s krátkými rovinkami. Trekingové hole makají, já taky, ještě mi je dobře. Vycházím na vrcholek kopce do vesničky Elorriaga Auzoa a s úlevou usedám na místním poutnickém odpočívadle. Už mi tak dobře není. Vychutnávám si pramen čerstvé přírodní vody, víno snad nemůže chutnat lépe. Dvacet minut odpočinku a jde se dál. Hůlky se tentokrát snaží ušetřit mým kolenům každý náraz v poměrně strmém sestupu. Následují krátká prudká stoupání a sestupy, křížím silnici a pak se na ni opět napojuji, po příkrém kopci stoupám až do vesničky Itziar s imponantním kamenným kostelem – svatyní Santa María de Itziar ze 16. století v románském slohu. Ve vesnici musím opět udělat přestávku. Chtě – nechtě. Ramena i artritická kolena se začínají doslova bouřit, tvrdé sestupy a stoupání snášela opravdu neradostně a bolí. Chci s artrózou navázat trochu osobnější vztah, začínám s ní hovořit a oslovuji ji v množném čísle jako „holky“. Ta v pravém koleně je holka neposlušná, protože si málokdy dá říci, ta levá je holka rozumná, ta si dá domluvit – někdy.

Určitě bych zde vydržel déle, ale jednak nemohu holky rozmazlovat a jednak se bojím, že bych v nehybnosti „zdvěněl“ a už nevstal. Ještě nějakou chvíli stoupám, vidím už vrcholek kopce před sebou a to mi dodává sílu a naději. Přeží-

vám to. Jsem nahoře a těší mne nejen krásný výhled na moře v dáli na jedné straně a zelené kopečky na druhé, ale hlavně to, že by mne dnes již nemělo čekat žádné strmé stoupání. Cesta dolů by měla vést loukami a to už se dá zvládnout. Nejdříve ale sestupuji po silnici, až pak mne poutnické značky zavádějí na vítanou polní nebo spíš luční cestu. Zdravím se s krásnými statnými býky na pastvě, kteří mne se zájmem pozorují. Cesta se mění v úzký kamenitý úvoz s hustým trnitým křovím po stranách. Působí to trochu jako loupežnická past, není kam uhnout. To mi ani tolik nevadí, dokud se cesta náhle nezmění v hluboké bahniště, rozdupané asi těmi krásnými býky a aromatizované jejich trusem. Několik bahnitých či zavodněných cest už jsem překonal po jejich strmém kraji a hůlkami jsem se opíral do bahna, abych tam nespádl. To tady ale nejde. Velice husté křoví s velkými nebezpečnými

Tady neodbočíš.

trny sahá až k nevonnému močálu. Za křovím po stranách je louka, ale nemám se tam skrze něj jak dostat.

Sám sobě se divím, že ani v takové neutěšené situaci neztrácím humor, a napadá mne jeden z mála vtipů, které si pamatuji. Stojí indián na kraji Niagarských vodopádů a myslí si: Ještě krok a jsem dole. Haha. Co by si asi myslel tady? Vracím se asi 50 metrů a na jednom místě mi připadá, že tam je křoví trochu řidší. Používám hůlky jak mačety a snažím se prosekat v trnitém křoví malý otvor, kterým bych prošel na louku. Trochu se mi to daří, hůlky z toho ale nemají radost a jeden kroužek dole se uraženě láme. Přes své sportovní super lehké kalhoty cítím škrábance a stružky krve stékající po noze. Hlavně aby se kalhoty neroztrhaly. Dostávám se na louku – do kravího a býčího teritoria, ohraničeného elektrickými dráty. Nedaleko se pase několik býků. Snad si mys-

Býčí pohoda.

lí, že se jdu také pást? Naštěstí nemám na sobě nic červeného a tito býci asi nejsou sobečtí, nechávají mne na pokoji.

Chůze po louce není žádná slast, tráva je minimálně půl metru vysoká, alespoň však nemá trny. Prodírám se vysokým porostem podél cesty, přelézám elektrický ohradník. Žádnou ránu ale kupodivu necítím; že by byly moje nervy už tak apatické? Tak jako jsem nemohl předtím skrz trny prolézt na louku, tak se teď samozřejmě nemohu dostat zpátky na cestu. Po nějaké době zahlédnu místo, kde se zdá být méně trní, ale je to zatarasené větvemi, aby tam zvířata neprošla. Pokouším se je vytahovat a lámat. Taky to není lehké, jsou poměrně velké a silné a zaháknuté do sebe. Po nějaké době se mi opravdu daří vrátit se zpět na cestu a naštěstí již na podobné bahniště nenarážím. A už jsem na kraji městečka Deba a vracím se na silnici, ze které jsem nahoře s radostí odbočil na tuto polní cestu. Kdybych to byl býval věděl, asi bych tudy nechodil. Tak jako ten malý kluk v Knoflíkové válce. No už nejsem malý, ale často ti malí a ti staří mají hodně společného. Vedle silnice je strouha s trochou vody, tak si tam omývám zablácené boty a nohavice, abych nevypadal tolik jako vandrák.

Vstupuji do Deby a jdu po poutnických značkách, které mne zavádějí až k originálnímu *albergu*. Je to budova nádraží – to se nachází v přízemí a v prvním patře je poutnická ubytovna. Je po druhé hodině odpoledne, dveře jsou zavřené, otvírá se až ve tři. Hned naproti je několik barů – restaurací. Můj žaludek se již těší na nějaký gurmánský zážitek.

Procházím bary a ptám se na *menu del día*. Všude mají jen à *la carte*, jen v jednom ho sice nenabízejí písemně, ale říkají, že mi mohou něco sestavit dohromady. Moje podmínka je předkrm – míchaný salát, oni souhlasí. Tak to je v pořádku. Na žízeň pivo a potom vodu. Hlavní jídlo kuře a pomfrity, souhlasím. Míchaný salát dělají čerstvý, sám si ho dochucuji, k tomu dobré bagety. Osmdesát procent mého uspokojení je dosaženo. Příjemné překvapení bylo kuře, žádná

prsa, ale stehýnka a křidélka, křehká a šťavnatá. Pomfritům nefandím, normálně je nechávám na talíři, jen ochutnávám – a další překvapení. Nejsou přesmažené na špatném oleji a jsou pokapané citronem, hned je to něco úplně jiného. Proti svému zvyku jich sním většinu. Moučník je puding, něco podobného jako *crema catalana*, ale bez karamelu a zde na povrchu plave sušenka. Batoh a klobouk leží vedle mne na židli, takže můj status poutníka je ostatním hostům zřejmý. Míjí mne starší pán, poklepe mi na rameno a přeje mi dobré chutnání – *que aproveche*. Děkuji, je to milé. To je ta lidská vlídnost, kterou mám na Španělech rád a ve střední Evropě ji postrádám. Spokojený se vracím k *albergu*.

Před *albergem* již čekají dva další poutníci, jeden pěší a jeden cyklista. Ve tři hodiny přijíždí na kole seňora, odmyká vstupní dveře a oznamuje, že si tu můžeme nechat batohy a musíme se jít registrovat a zaplatit do turistické informační kanceláře nedaleko v centru. Vysvětluje nám cestu a my vyrážíme. Společnými silami a hlavami kancelář poměrně rychle nacházíme, registrujeme se, platíme pět eur, dostáváme poutnické razítko, číslo postele a klíč od *albergu*.

Vracím se, převlékám, poutnické oblečení věším na ramínka na kraj palandy nad sebou. Vytahuji své poutnické podklady a studuji pochodový program příštích dnů. Nebudí ve mně nadšení – až do Bilbao vede cesta jen vnitrozemím, po silnicích, podle silnic a dálnic, nahoru dolů. Tak jsem si přímořskou trasu nepředstavoval. Musím to nějak urychlit, ale s takhle těžkým batohem nemám šanci ujít za den více, než jsem zvládal doposud. Uvědomuji si, že na regálu před vstupem do místnosti ležely nějaké letáky o *camino taxi*. Jdu tam, vedle informací leží i obálky na vyplnění jména, občanství, místo odeslání a místo určení. Do této obálky se má vložit pět eur a má se připevnit nahoru na batoh, který se má nechat někde u vchodu do *albergu*. Znova studuji v podkladech, jak bych mohl zkrátit vzdálenost do Bilbao alespoň

na dva dny. Bez batohu bych se mohl dostat alespoň k jeho předměstí. Vyšel bych hned v sedm ráno, za svítání, koupil bych si něco k snídani a s sebou na cestu. A bez batohu, jen s plátěným batůžkem s vodou, bundou a pláštěnkou bych mohl dojít do večera až do Berrionda – *albergu* Mendata. A to už bych měl polovinu vzdálenosti za sebou. Vyhledávám si telefonní kontakt a zjišťuji, jestli mi mohou zarezervovat postel na zítřek, že dorazím asi až večer. Seňora odpovídá, že není problém, není ještě sezona, a poznamenává si moje křestní jméno a občanství.

Tak, jedna věc je vyřízena a teď ještě zavolat *camino taxi*. Volám na číslo z obálky a ozývá se mi mužský hlas. Informuji seňora, co bych zítra potřeboval a že bych ho asi potřeboval i na pozítří. Říká, že to není problém, ať nechám u vchodu batoh a obálku s pěti eury. Poznamenává si mé křestní jméno, já se ptám na jeho, jmenuje se Tino. Druhá důležitá věc vyřízena. Doufám, že to dobře dopadne, a teď ven do ulic, sehnat si stravu na ráno a na celý den. Zítra a pozítří zřejmě budu muset své oblíbené rituální *menu del día* vynechat.

Jdu uličkami okolo kostela Santa María z 13. století. Působí spíš jako hrad než jako kostel. V jedné uličce narážím na samoobsluhu s potravinami, která právě otvírá po odpolední siestě. Kupuji dvě lahvičky poměrně hustého kakaa Cola Cao, koláč a croissant na snídani. Pro doplnění denních kalorií vybírám jeden sendvič se sýrem a jeden se šunkou, které mi čerstvě připravuje seňora u pultu s krásně vonícími sušenými šunkami, salámy a sýry. Nakonec pořizuji ještě láhev minerálky a spokojen s nákupem se vracím do *albergu*, abych vše uložil do ledničky v kuchyňce.

Albergue se pomalu zaplňuje a já jdu zpátky do centra. Napadá mne ohlásit se alespoň svým bližním a nejbližším přátelům, kteří se mnou můj úmysl a celou moji přípravu na tuto cestu upřímně duševně sdíleli, že ještě žiji. Jdu se zeptat do turistické informační kanceláře, jestli je někde ve městě veřejný

počítač s internetem, ale seňora o žádném neví. Odcházím a náhle zahlédnu v hale na stolku u stěny zapnutý počítač. Vracím se a ptám se, jestli je napojen na internet. Dozvídám se, že ano, a tak poprosím, abych ho směl krátce použít. Dovolí mi to na pět minut. Odesílám mně blízkému světu krátkou zprávu o své stálé existenci s předmětem „Trpět-livost“. A s nadšením čtu zprávu od své dcery Caroline, studující v Berlíně, že byla nominována do olympijského skateboardového týmu na olympiádu v Tokiu 2020. Je to ještě dlouhá doba, za tři roky se toho může hodně stát, ale už samotná tato skutečnost je životní zážitek. Alespoň pro mne, pro tátu to nyní znamená moc, mám dojem, že bych to měl trochu oslavit. Říkám si, že co pro ni znamená dostat se do olympijské nominace, to je teď pro mne tahle poutnická cesta a její přežití.

Vycházím zpět do ulic, slunce ještě hladí odpoledními hřejivými paprsky. Oslovila mne vinárnička se dvěma stolky stojícími venku, jako kdyby mne vítaly a čekaly na mne. Nemohu odmítnout, objednávat si sklenku dobrého červeného vína a nechávám se zahřívat sluncem. Myslím na dnešní den, na dceřinu nominaci i na zítřek, co mne asi čeká.

Slunce ztrácí sílu, k tomu se zvedá docela chladný větřík. Ještě chvílku sedím a odpočívám, dopiju sklenku a vracím se do *albergu*. Ten se mezitím skoro zaplnil. Mezi nocležníky jsou jen tři ženy, zbytek tvoří muži mladého a středního věku. Balím do batohu všechno, co ráno a na zítřejší cestě nebudu potřebovat. Po deváté hodině jsou již skoro všichni poutníci v posteli, já zalézám do spacího pytle a doufám, že budu moci brzy usnout a posílit se na zítřejší dlouhou etapu.

Omyl, skutečnost je jiná. Z kuchyně sem doléhá hlas anglicky mluvícího muže, nevím, s kým se baví, slyšet je jen jeho. Drží svůj referát přibližně do půl dvanácté. Svým chrápáním jej doprovází Ital, který leží na posteli těsně přisunutě k té mojí. Možná to je ten důvod, proč mé přetížené údy za-

čínají protestovat. Kolena, ramena, kyčle nepřijímají žádnou polohu bez bolestivých ozvěn. Když konečně kolem půlnoci Angličan a současně i Ital projevují určitou únavu ve svých akustických aktivitách, zazvoní Italovi mobil a on nejméně půl hodiny hlasitě hovoří. Asi má pravdu, že pro telefonování je nejpříhodnější doba klidu, aby ho nikdo nerušil. Až někdy později se mi daří usnout, nevím kdy a nevím jak.

4.

SPRINTEM DO BILBAA

Drnčí mi v levém uchu, k tomu zní v pozadí nějaká melodie. Normálně mi v levém uchu jen šumí, tohle je ale divný sen. Pravému uchu by se to stát nemohlo, to je úplně hluché. Proč to nepřestává, proč sen pokračuje, když už jsem ze třetiny probuzený? Snažím se pootevřít oči, rozpoznávám nějaké světélko vedle polštáře. Náhle se mi zvolna rozsvěcí i v hlavě: budík! Rychle mobil schovávám do spacího pytle, aby nerušil ostatní poutníky, a snažím se najít to správné tlačítko, abych ho umlčel. Zkousím ho nahmatat po celé jeho ploše a nemohu uvěřit, že tak malý mobil může být náhle tak velký. Konečně. Všude je tma, proč mne ten přístroj tak nehorázně budí v tuto nehumánní dobu? A v hlavě se mi rozsvěcuje po druhé. Dnes mne čeká šílený čtyřicetkilometrový maraton a já si musel nastavit budíček na šest hodin. Pro neranní ptáče jako já hrůza. Musím makat a rychle vstávat.

Ani nepřemýšlím, co mne všechno bolí, stejně mi to nepomůže. V batohu mám všechno předbaleno, má poutnická uniforma a mini ručník visí na ramínkách kolem postele a taška s hygienou jsou pod postelí. S baterkou přemísťuji batoh a potom zbytek svého poutnického vybavení do společné místnosti s kuchyňkou, kde si mohu rozsvítit. Rychle do umývárny, oživuji se studenou vodou, svlékám spací svršky, šatím se poutnickými. Jdu zpátky do kuchyňky, nacházím dva větší hrnky a plním je do poloviny Cola Caem, doplňuji horkou vodou z kohoutku a zapínám tím své předem zakoupené croissanty a koláč. Na své ranní poměry zvládám vše v závratné rychlosti. Z velkého batohu vytahuji malý lehký plátěný batoh a ukládám do něj pláštěnku, sendviče, osobní doklady, poutnické podklady o celém *Camínu* a ubytovnách, nějaké medikamenty, masti a vodu. Zapínám vel-

ký i malý batoh. Na vršek velkého batohu připevňuji obálku pro *camino taxi* se svým jménem, místem vyzvednutí, s cílovou adresou *albergu*, a hlavně s pěti eury. Batoh pokládám za vstupní dveře. Napadá mne, co kdyby ho nikdo nevyzvedl? Jak jsou tihle *camino*-dopravci spolehliví? Co kdyby těch pět eur někdo z obálky vzal? No, je vidět, že jsem se od českého myšlení ještě úplně neosvobodil, lepší je na to nemyslet. Nic jiného mi ani nezbývá, s váhou tohoto batohu bych nejenom já, ale těžko vůbec i někdo jiný ten můj dnešní maraton ušel.

Beru svůj batůžek vážící nádherná čtyři kila a vycházím z *albergu*. Ještě je ranní šero, je 6.45, a tak tedy jdu...

Jdu, nebo se vznáším? Již zcela při svěžím vědomí, takřka bez zátěže, s odpočatými údy bez bolesti. Zpívám si, že „svět je krásný, svět je krásný“, jako Starci na chmelu z nezapomenutelného českého muzikálu mých mladých let. Na poutnické značky musím dávat pozor vždycky, ale nyní v šeru obzvlášť. Dnes nemám čas na bloudění. Nasazuji pátou chodeckou rychlost – pět km za hodinu – a po pěti stech metrech opouštím rovinu i silnici. Po hrubé polní a luční cestě se dávám do prvního dlouhého stoupání. Ranní šero se již loučí, sluneční paprsky lehce osvětlují krajinu, nebe je modré bez mráčku. Zdravím se s místními býky, kteří si přicházející den užívají ještě vleže. Stále se těším pohledem na modré moře, které se pomalu vzdaluje. Po třech kilometrech přichází skoro rovina, po dalším opět mírné stoupání. Procházím kolem poustevny Ermita del Calvario de Maia, vybavené *albergem*, barem a malým obchůdkem pro poutníky. Je tu hezky, ale na zastávku ani pomyšlení. I do kopce se držím mezi čtvrtou a pátou rychlostí, musím tento průměr udržet, jinak bych do dnešního cíle nedorazil. U přírodního pramene u cesty doplňuji zásobu, docházím na vrcholek kopce, více než čtyři kilometry mám za necelou hodinu za sebou. Pohledem se

loučím s mořem a sestupuji do dobytkářské vesničky Olatz. Po rovince míjím bar Zelaieta, v tuto ranní hodinu ještě zavřený. Dále kolem poustevny San Isidro směrem na Arnoate, přes potok Anu. Slunce sice přidává na světle, ale paprsky zatím nepálí. Stále stoupám. Poměrně příkře, zapojuji své hůlky již naplno a jsem vděčný za tu nepatrnou váhu čtyřkilového batůžku. Po dalších třech kilometrech jsem na vrcholku kopce, pět set metrů nad mořem, což je i dosavadní převýšení od Deby, ležící u moře. Je 10 hodin. Za mnou zůstává již přes 13 km a já si užívám mírný sestup kolem statku – usedlosti Damukorta, kde je možné se občerstvit. Jdu až do vesničky Arnoate a zde pod přístřeším s přírodním pramenem doplňuji svou zásobu vody a usazuji svoji tělesnou schránku na dřevěnou lavici. Alespoň na 10 minut, trochu regenerovat své statečné údy. Budu je dnes ještě hodně potřebovat, ušel jsem asi třetinu cesty a další ne zrovna příjemná stoupání a klesání mne očekávají. Deset minut je pryč, jako když mávne proutkem.

Kráčím opět svižněji, údy mi děkují za tak dlouhý odpočinek. Ve 400 m n. m. jdu šest kilometrů skoro po rovině, sice po velice hrubé, nerovné a kamenité polní cestě, ale bez prudkých dlouhých stoupání a klesání. Procházím vesničkou Amulategi a asi po dalších dvou kilometrech přichází nemilé překvapení, zakřikl jsem to. Dívám se před sebe dolů, skoro jako ze žebříku. Předě mnou je brutální sestup, cesta si tu nezaslouží své pojmenování. Štěstí že neprší, to bych asi musel někde sehnat lavor a vzít to šusem. Hůlky brzdí, jak mohou, snažím se sestupovat co nejopatrněji. Jestli dojdu až do Santiaga, asi je dám pozlatit. Konečně se mé nohy opět radují z rovny země pod sebou, holky v kolenou už začaly protestovat. Procházím vesničkou Arretxinaga kolem pustevny San Joaquín a Santa Ana, po dvou mostech přecházím řeku Urko a ocitám se před *albergem* a klášterem Padres Carmelitas. Pokračuji vesnicí Markina-Xemein, kde se nalézá další *albergue*.

Mám asi 24 km za sebou a už „jenom“ 15 km do cíle v Berri-ondo, *albergu* Mendata. Třináctá hodina odbila, lampa sice nesvítila, ale v mém žaludku začíná být jasno. Na příhodném místě se musím pokusit jeho pocity alespoň trochu ztlumit sendvičem, však on ví, že ho mám v batůžku. Zatím ještě pokračuji přes řeku Artibai mírným stoupáním k poustevně Nuestra Señora de Erdotza. Jako na zavolání mne zanedlouho zdraví vytoužený pramen u cesty. Zde již nejde jen o vodu, v žaludku mi hlasitě kručí, tentokrát ale z radosti. Dopřávám mu v tuto chvíli ten nejdělikátnější sendvič na světě, zalévaný tou nejzdravější čerstvou vodou z přírodního pramene. Tak jako žaludek si i mé končetiny tuto přestávku užívají a po 20 minutách bez velkého protestu akceptují mé rozhodnutí pokračovat.

Přede mnou se otvírá příjemný pohled na kamenný obloukový most přes potok, napůl skrytý pod břechťany. Pokračuji po hezké pobřežní cestě vykládané kořeny a přírodními kameny. Cesta místy lemovaná borovicemi začíná trochu strměji stoupat, opět přicházejí ke slovu hole. Nechávám za sebou sousedící vesničky Irruzubietá, Altzaga a Arta a snesitelným svahem sestupuji do vesnice Bolibar, odkud pocházela rodina známého venezuelského osvoboditele Jižní Ameriky, Simona Bolívara. Procházím kolem jeho muzea a dále náměstím s radnicí a barem skrytým pod starými arkádami, hostícím několik odpočívajících poutníků. Od rána jsem jich několik předhonal, vyráželi z *albergů*, které jsem po cestě míjel. Při mém vzletném „sprintu“ se ale zatím nikomu nepodařilo předejít mne. Rád bych se toho privilegia vzdal a přisedl si k ostatním pod arkády, ale je po třetí hodině, přede mnou ještě asi 10 km a tyčící se další poměrně příkré stoupání.

Raději jdu dál, kolem kostela San Tomas se dvěma věžemi, a se vši vervou stoupám po středověkém chodníku ke klášte-ru Zenarruza. Po dalším kilometru jsem konečně na kopci,

opět přibližně ve 350 m n. m., a zase sestupuji přes vesničku Uriona strmým kilometrovým svahem, mezi houštím a křovinami, kolem vesničky Gerrikaitz. Přecházím přes potok Lea a ve vesničce Munitibar můj sestup končí na 180 m n. m. Zde se také nachází *albergue*, bar a obchod, nic takového mne ale nesmí zajímat. Znova se přede mnou otvírá kilometrové nepříjemné stoupání až do vesničky Aldaka na vrcholu kopce v 270 m n. m. A to už nemohu holky ve svých kolenou ani hořící chodidla utišit, i kdybych zpíval jako Caruso. Prostě toho mají dost, jsou unavené a bolí. Teď už se jen přemáhám, zbývají asi 3 km sestupu do cíle ve 100 m n. m. Už ani hůlky mi příliš neodlehčují. Sestup polní cestičkou provází několik potůčků, na jednom místě musím hole použít jako mačety, abych zvítězil nad agresivním mlázím a houštím. Konečně přichází vytoužená rovinka a vesnička Berriondo. Poutnické značky mne vedou k *albergu*, který vypadá jako bavorská venkovská rezidence s terasami, květinami, zahradou. Mně v tu chvíli ale připadá jako nádherný středověký zámek, který zde čeká na svého prince, moji maličkost. Je 17.30, mám za sebou přibližně 40 km a skoro jedenáct hodin náročné chůze. Sám nemohu věřit, že ještě žiji.

Vcházím do svého zámku, vítá mne a představuje se mi příjemná seňora Borja. Říká, že již mají plno, jestli jsem Jiri. Prý mám štěstí, že jsem si místo rezervoval předem. Můj batoh leží vedle recepce, více štěstí už ani nemohu mít, všechno funguje. Říkám jí, že jsem také rád, ale že už bych stejně dále jít nemohl a musel bych si ustlat někde venku, na terase. Seňora Borje to bohudík vzala jako vtip a po zaplacení 12 eur mi ukazuje mou palandu. Také se mne ptá, jestli budu chtít něco k večeři, že pro poutníky nabízí menu za 9,50 eur a snídaní za 3 eura. Cítím se jako v říši divů, jen se ještě nesměle ptám, jestli bych mohl dostat jako předkrm míchaný salát. Odpovídá, že normálně je polévka, ale jestli chci, připraví ho pro mne. Jako hlavní jídlo je telecí přírodní řízek s pomfrity

a *flan* jako moučník. Večeře se podává ve společné místnosti od sedmi. Jsem bezmezně nadšený, děkuji a děkuji. Na *Camínu* má jen několik málo *albergů* tuto nabídku a já s tím již ani nepočítal. Že by mne svatý Jakub odměňoval za můj dnešní výkon?

Padám na postel, ale jen na pár minut. V *albergu* je jedna místnost pro osm poutníků a druhá pro dvanáct, samozřejmě bez rozdílu pohlaví. Já jsem v té větší. Jdu se opláchnout do umývárny se třemi sprchami, převlékám se do suchého trika a krátkých kalhot. Promočenou poutnickou uniformu věším na prádelní šňůru. Kolíčky už žádné volné nejsou, ale mám vlastní, a navíc i tři lehká plastová ramínka. Věším na ně všechny své poutnické svršky. Místnost je prázdná, povlékám si postel a polštářek obdrženým jednorázovým povlečením a rozkládám svůj spací pytel.

Studuji v podkladech náročnost ztřešší cesty do Bilbao. Až k němu jsou tři dlouhá strmá stoupání, to bych po dnešní čtyřicetikilometrové cestě s velkým batohem také nezvládl. Je to dalších 40 km až do centra Bilbao, kde je několik *albergů*. Musím hned zkusit ubytování zarezervovat. Telefonuji do jednoho na okraji staré části města Casco Viejo. Bohužel mají obsazeno, ale seňor v telefonu mi doporučuje jiný, vzdálený od nich asi 20 minut pěšky. Děkuji a zjišťuji, že i do něj mám telefon. Ozývá se mi mladý mužský hlas a bohudík mi potvrzuje rezervaci a vysvětluje, jak je v najdu. Musím ale dorazit co nejdříve, odpoledne se střídají s kolegou, aby nedošlo k nějakému nedorozumění.

Tak a nyní mohu zavolat Tinovi z *camino taxi* a domluvit transport batohu do Bilbao. Po chvíli je vše zařízeno. Mám o další kámen na srdci méně.

V 18.30 se jdu na terasu trochu pokochat pozdními slunečními paprsky a beru si s sebou masti na svalstvo a na klouby. Je to takové placebo, mám lepší pocit, že proti bolestem něco dělám. Navíc se tkáně masírováním lépe prokrvují

a tím i lépe regenerují. Někteří poutníci se zájmem pozorují mé počínání a podezírají mne, jestli nejsem profesionální masér. Ujišťuji je, že ne, ale býval jsem aktivní sportovec a masírovaný často, něco jsem odkoukal. Těm poutníkům, kteří se jen opatrně pohybují na zalepených puchýřích, ale masáž nepomůže.

V 19 hodin vstupuji do společné místnosti. Osazenstvo tvoří většinou mladí poutníci, odhaduji od 18 do 30 let. Italové, Němci, Španělé, jiní Evropané, několik Asiatů, asi ze dvou třetin mužského pohlaví. V každém *albergu* to je různé, co se týče národností, stáří, pohlaví. Při večeři všeobecně vládne mezi poutníky rozhovor – odkud jsi, odkud jdeš, kam až chceš dorazit, kolik na to máš času – *Camino* je přítomno stále. U mě to většinou doplňuje otázka: „A kolik ti je let?“ Mé stříbrné vlasy nic nezapřou.

Večeře je, jak mne seňora Borja předtím informovala, boží. K tomu sklenka vína a pramenitá voda. Normálně nevečeřím, ale dnes se ty odpolední sendviče nedal považovat za dostatečné vyrovnání všech spotřebovaných kalorií. Restaurant s třemi michelinskými hvězdami by teď nemohl být lepší.

Po večeři se ještě ptám seňory Borji, kdy nejdříve mohu dostat snídani. Říká, že normálně v sedm, ale jestli potřebuji, mohla by být i v půl. Prosím ji o to, kupuji si od ní tři třetinové lahve piva Estrella Galicia a jdu si ještě užít terasu. Mám obavu, že se mi dnes nebude usínat lehko. Ze zkušenosti vím, že v klidné poloze vleže se probouzejí všichni horečnatí a bolestiví broučci ve svalstvech a kloubech. Pivo v rozumném množství na ně působí tak trochu jako narkóza. A spánek je před zítřkem tím nejdůležitějším krokem.

Takhle doufaje se v devět hodin odeběrám na své přepychové palandové lože a zjišťuji, že polovina poutníků mne již předběhla. Usínám poměrně rychle, velká únava a pivo spojují své síly a já vítězím i nad neposlušnými broučky.

■ DRUHÝ DEN SPRINTU

Už jen dřímám, když můj mobil věrně plní svoji jedinou úlohu, kterou je na *Caminu* pověřen. Je šest. Už vím, že se mi to nezdá. Opatrně prověřuji pohyblivost ramen, kolenou, páteře a trochu promasíruji svou nepohyblivou pravou část obličeje. Noc proběhla s obvyklým převalováním z jedné strany na druhou, po delší době v jedné poloze na sebe některý z opotřebovaných údů vždy upozorní. Důležité je potom opět brzy usnout a to se mi dnes v noci poměrně dařilo. Jeden mladík se v noci sice hlasitě projevoval, ale naštěstí se chrápání zřejmě stupňuje se stářím, takže v jeho věku to znělo ještě skoro melodicky.

V místnosti je stále klid, tíše беру věci připravené u postele a s baterkou se plížím do umývárny. Tam již ale sdílím tři umyvadla s mladým mužem a dívkou, zdravíme se. Rychle se myji, převlékám se do poutnického a tíše se vracím k posteli. Místnost již začíná v tichosti ožívat, svlékám povlečení, беру ostatní svršky a batoh na osvětlenou chodbu. Dooblékám se a zarmucuje mne pohled na mé nohy – chodidla pálí a nehty na pravé noze se odstínem přiblížily barvě moře a nebe, které mne až doposud doprovázely. Soucit mám i se svými botami, které mi přes půl roku věrně sloužily při mém přípravném chození po tvrdém pražském podkladu. Nějaké tvrdé kovové hrany sedadla v letadle jim ublížily více a boty se začaly na vrchní straně trhat. Především pravá nedrží pevně svůj tvar, musím ji pevně utahovat a to se zřejmě opět nelíbí mým nehtům. Stále se střídaly tvrdé silnice a nerovné polní cesty, to ani botám ani nohám moc nesvědčí. V Bilbao s tím musím něco udělat.

Tak jako včera vše rozdělují do velkého a malého batohu, na velký opět připevňuji obálku pro *camino taxi* s údaji a pěti eury a umísťuji ho vedle recepcce. Vůně kávy mne neomylně vede do společenské místnosti, zdravíme se se seňorou Borjou. Na mou prosbu mi vaří čaj do püllitrové pivní

sklenice. Již si zvykám na obvyklé snídaňové bagety, máslo, marmeládu. Zde jsou ještě k dispozici malé supermarketové buchtičky a džus – luxus. To vše se snažím zvládnout co nejrychleji, platím, děkuji, srdečně se loučíme se seňorou Borjou. *Buen camino.*

Vycházím ze svého zámku jako princ, svěží a opět nabitý energií. Je neděle, 7 hodin, a tak tedy jdu.

Začínám na luční cestě, na niž po chvíli navazuje silnice, samozřejmě si musím hned zvykat na mírné stoupání. Procházím vesničkou Zarra, odbočuji na cestu kolem poustevny San Pedro, mírně klesám, mívám krásný starý dub, středověký most Artzubi a po mostě přes potok Gola vcházím do vesničky Elexalde. Pokračuji kolem dominantního kostela Santo Tomás a po přibližně 500 metrech se musím pustit do dvoukilometrového šplhání po prudkém kopci až do vesničky Marmiz. Procházím jí, stále stoupaje až na vrcholek kopce, a zde se těším pohledem na mírný sestup, dokonce olemovaný borovicemi, až do obce Ajangiz. Po silnici procházím po rovině Gernikou, kolem gotického kostela Santa María. U jednoho z několika přírodních pramenů podle silnice doplňuji svou tekutou rezervu. Po dalších dvou rovinatých kilometrech za sebou nechávám poustevnu Santa Lucia ve vesničce Zallo a po ní další poustevnu Santa Lucia. Překračuji potok Mikene a ne zrovna s obdivem z pěti metrů nad mořem pohlížím na zalesněný kopec Bilikario s vrcholem o 255 metrů výš. Bezmála hodina stoupání po asfaltu ale uběhla a těším se ze sice krátkého, ale mírného sestupu do vesničky Pozueta. Po dalších dvou kilometrech vcházím do vesničky Gerekiz s poustevnou San Esteban ve výšce 180 metrů. Za usedlostí Landotz odbočuji na lesní cestu, která mne ale opět vrací na silnici, která mě pět kilometrů vede do kopce až do výšky 330 m n. m. Pořád nahoru a dolů.

Přes 18 km dnešní cesty je za mnou, je 11. Nemám rád silnice, a už vůbec ne stoupající. A mám před sebou především silnice až do Bilbaa. Silnice a městskou dlažbu nevnímám jako poutnickou cestu, moje nohy, kolena i boty mi dávají za pravdu. Nevím, co by se dalo proti tomu udělat. Šlapu dál do kopce, třeba mne nahoře něco osvítlí. Slunce už začíná pěkně hřát, v tuto chvíli mne to ale netěší. Raději bych se koupal někde u moře, řeky nebo i bazénu. Všechno bych bral raději než se na rozpálené silnici koupat ve vlastním potu. Konečně jsem na kopci a sice budu pořád dýchat výfukové plyny na frekventované silnici, ale aspoň trochu se mohu těšit z následujícího dlouhého klesání.

Už moc nevnímáje okolí, procházím vesničkou Astoreka a alespoň na chvíli odbočuji na polní cestu přes potok Zugasti. Potom se vracím zpět na silnici vedoucí obcí Goikoelexalde s kostelem San Emeterio y San Celedonio. Po dalších vcelku rovinatých 1,5 silničních kilometrech dorážím do obce Larrabetzu. Ještě tři a venkovská krajina se úplně mění. Předemnou se objevuje obraz průmyslové oblasti, skladové haly, benzinové pumpy, typický obraz předměstí velkoměsta. Víím, že to také musí být, je to obraz dnešního světa vyspělejších průmyslových zemí a jejich velkoměst, není to ale můj obraz poutnické cesty, tímto prostředím a po rozpáleném asfaltu.

Okolo jede městský autobus a mne napadá spásná myšlenka. První seňory, kterou potkávám, se ptám na spojení do centra Bilbaa. Je velice ochotná a ukazuje mi směr, kde má být stanice autobusů, odtud asi 500 metrů. Autobus by měl jezdit každou celou hodinu, tedy za půl hodiny. Děkuji a ubírám se naznačeným směrem. Když ujdou půl kilometru, ptám se kolemjdoucího muže, kde je zastávka, nikde nevidím ceduli. Ukazuje mi místo, kde by měl autobus zastavit. Je vyznačené na vozovce velkým bílým křížem a nápisem „BUS“, tak tomu věřím. Mám za sebou již přes 28 tvrdých kilometrů, ve špatných botách, v třicetistupňovém horku na sluncem

rozpálených silnicích. Od posledního sestupu s bolestmi v kolenou a hořících chodidlech. Mám toho dost, i můj žaludek je již nervózní a *menu del día* by nepohrdl. Taky si uvědomuji, že mi mladý muž z *albergu* do telefonu říkal, abych přišel co nejdříve. To by tak ještě chybělo, abych nedostal nocleh.

Autobus přijíždí, řidič mi potvrzuje, že jede do centra blízko Casco Viejo, platím 2,40 eur a nálada se zlepšuje. Asi za 30 minut jsme v centru, řidič mne upozorňuje, že bych měl vystoupit, a na mou otázku mi ukazuje, kterým směrem je řeka. Přímo u ní, nedaleko za výškovým silničním mostem, směrem od centra, by měl být můj *albergue*. Děkuji a na jeho *buen camino* odpovídám: „*Hasta luego, que vaya bien.*“ Do příště, ať se vám daří.

Vystupuji a pro jistotu se ptám jedné seňory na žádaný směr. Ne že bych nevěřil řidiči autobusu, spíše nevěřím vlastní opotřebované paměti. Seňora mi potvrzuje, že jdu správným směrem, za pět minut bych měl být u řeky a mohu před sebou vidět dominantní výškový most. Co se týče časových záležitostí, Španělé na přesnosti nelpí, ale tato informace celkem souhlasí. Jdu podle řeky, přede mnou se tyčí ohromný vysoký silniční most. Míjím ho a opravdu nalézám vytoužený *albergue* podle čísla domu, jinak není označený a přešel bych ho bez povšimnutí.

Je 14.30, vstupní dveře jsou zavřené. Mačkám zvonek a bzučák mi otvírá. Vcházím dovnitř a zdravím se s mladým mužem na recepci, který si vzpomíná na náš včerejší telefonát a mé jméno. Ke svému uspokojení nalézám také svůj batoh hned vedle recepcce ve vstupní hale – Tino funguje. Vyřizujeme obvyklé poutnické formality, platím 15 eur i se snídaní, což je na velké město dobrá cena. V San Sebastianu jsem platil 20 eur jen za nocleh. Mladík mi dává mapu Bilbao a vstřícně mi ukazuje, kde najdu příznivé restaurace, kterým směrem se musím zítra vydat a kde je bulvár se známým

obchodním domem Corte Inglés. Musím se totiž hned zítra ráno podívat po jiných botách. Potom mne provází poměrně prostorným hygienickým zázemím, tentokrát i odděleným podle pohlaví. Ve spací části se dá sotva projít mezi postelemi, které jsou dokonce třípatrové se dvěma žebříky. Tak to je novinka, vývoj se nezastaví ani u paland. Naštěstí má každý poutník také přidělenou malou skříňku, díky kterým kolem postelí zůstává trocha místa. Nacházím ještě jednu volnou dolní postel. Nade mnou vespává mladá dívka, která zřejmě více cestovala bilbaovskou nocí než po *Camínu*. Odhaduji, že v této jedné místnosti se nalézá asi 50 nocležníků, a těch místností je zde více. Zřejmě je tento *albergue* přístupný i pro mládež nepoutnickou. Osoby nad 30 let mohou spočítat na prstech jedné ruky, včetně sebe. Povlékám postel, vybaluji batoh, rozbaluji spací pytel, jdu se umýt a převléknout do suchého, poutnické svršky potom větším na ramínka jako závěs kolem své postele.

Vycházím směrem ke starému centru města Casco Viejo, je krásně slunečno a teplo mi teď už nevádí. Po 15 minutách chůze podle řeky odbočím do staré části a zkoumám venkovní nabídky místních restaurací. Je to turistická oblast, skoro všechny nabídky jsou přes 20 eur, k tomu je neděle, i proto ceny trochu vyšší než ve všední den. Přesto nacházím jednu nabídku za 11 eur, nechce se mi tomu za těchto místních a nedělních okolností ani věřit. Vcházím a ověřuji si u seňory, jestli menu obsahuje opravdu to, co se na ceduli venku nabízí, a je čerstvě připravené. Seňora mi to energicky potvrzuje a já se nechávám usadit ke stolu. Ovšemže objednáвам míchaný salát s bagetou, rybu *lubina* smaženou na pánvi, což je mořský vlk, a seňora mne ujišťuje, že je čerstvá a dobrá. Protože mám žízeň, objednáвам pivo San Miguel a vodu. Míchaný salát je dobrý, s tuňákem, olivami a zeleninou, která tam patří. Dochucuji si ho sám vinným octem a olivovým olejem. Ryba je celá i s hlavou, částečně vykostě-

Bilbao – Casco Viejo – staré centrum

ná a dobrá, čerstvá. Moučník mne ani tentokrát nezklame, karamelový krém a čokoládová poleva nemají chybu. Uzavírám mír se svým žaludkem, kéž by to bylo tak lehké i s mými údy, klouby, nohama. Platím, seňora se se mnou loučí a přeje mi *buen camino*. Nemám s sebou poutnický klobouk, hole ani batoh – asi to mám napsáno na čele.

Vycházím ven a jdu se projít uličkami starého města Casco Viejo, mám podobný pocit jako v Parte Vieja v San Sebastianu. Vždyť jsem taky stále ještě v Baskicku. Úzké uličky plné opravdových tapas barů, které provokují mé oči i mé chutě. Náměstíčka s venkovním sezením před bary a kavárnami plně obsazenými hosty, užívajícími si dobrou kávu, tapas, moučníky, zmrzliny a slunečné počasí. O můj žaludek bylo již velice dobře postaráno, tak alespoň nějaké fotky do poutnického archivu. Casco Viejo už mám docela prošlapané,

ubírám se zpátky směrem k řece a k *albergu*. Znovu srovnávám ráz zdejšího historického centra se starou čtvrtí v San Sebastianu. Ta mi připadá ještě charismatičtější, originálnější, ještě více svá.

Je 18.45, slunce ještě stále hřeje, jdu parkem podle řeky, mezi hrajícími si dětmi, mladými, staršími i nejstaršími páry na lavičkách. Nedá mi to a taky usedám na schodiště na nábřeží vedoucí dolů k řece a oddávám se nostalgickým vzpomínkám.

Je to mnoho let zpátky, březen, neděle dopoledne a já jedu autem značky Sirocco ze San Sebastianu do Bilbao. Mé juniorské hokejové mužstvo tam hraje finálový zápas Španělského poháru. V autě se mnou jede hráč našeho prvního mužstva, nyní jako divák. Provoz na silnici je skoro nulový, to samé i v Bilbao, kterým již projíždíme. Jedeme pomalu a rovně širokou prázdnou ulicí se dvěma proudy v obou směrech, za velikým kamionem v pravém pruhu. Kamión odbočuje do levého pruhu, já zůstávám v pravém, na pravé straně lemuje ulici vysoká betonová zeď. Před námi se objevuje pravotočivá zatáčka, kamión brzdí na minimální rychlost, ocitá se na levé straně ode mě. I já jedu jen rychlostí asi 20 km. Při vjezdu do zatáčky ale kamión náhle přejede z levého do mého pravého pruhu. Brzdím a zastavuji na jednom metru, kamión ale pokračuje v jízdě a nemilosrdně diagonálně drtí moje bezbranné Sirocco. Do klína se mi sypou střepiny rozdrčeného předního skla, já se ocitám na klíně spolujezdce, auto je slisované na zeď po pravé straně. Kamión ale jede a nerušeně pokračuje v jízdě. Naštěstí nás předtím dojelo osobní auto, které se vydává za kamiónek, předjíždí a zastavuje ho. Daří se mi vykopnout slisované dveře na mé straně, auto by mohlo začít hořet. Rychle oba vylézáme z vraku, mimo psychického šoku bez zranění. Na druhé straně nás uzavírá zmíněná zeď. Řidič kamiónu k nám přichází, omlouvá se, prý nás neviděl. Na situaci to nic nemění. Po šoku se mne zmocňuje

panika, lamentuji, že musím za svým mužstvem na stadion na finále. Jak svědek nehody z osobního auta, tak můj spolujezdec i řidič kamiónu mne ujišťují, že musím počkat zde, než vše zaprotokoluje policie. Nevím kdo, ale někdo odněkud volá policii, o mobilech by tenkrát věděl snad jen Julius Verne. Moje nervy se třepou jak na drátku, asi hodinu čekáme na policii. Ta všechno v klidu zakresluje. Já, řidič a bohdík i ochotný svědek, který si také neděli takto neplánoval, vypovídáme. Můj spolujezdec si bere taxi a jede na stadion, aby tam alespoň hráčům a funkcionářům oznámil, co se stalo a že jsem živý. Policie volá odtahovou službu, ta mi dává své údaje a spojení, dostávám kopii policejního protokolu. Musím se co nejrychleji dostat na zimní stadion, není žádný provoz, žádné taxi kolem neprojelo. Policisté vidí moji bezradnost a nabízejí mi, že mne na stadion dovezou. S povděkem přijímám, za 10 minut jsme u stadionu. Vcházím, dívám se na výsledkovou tabuli, blíží se konec první třetiny a přichází další šok – mé mužstvo prohrává 3 : 0. Jdu na střídačku, zdravím se s hráči a funkcionářem, který mne zastupuje. Vypadá hodně sklíčeně. Nic nevysvětlují, na to teď není čas. Za pár minut je konec první třetiny, všichni odcházíme do kabiny. Mám napjaté nervy, ale snažím se hlavně zachovat klid. Na tvářích hráčů je vidět smutek, bezradnost. Musí se vydýchat, ale nemohu je v tomto stavu nechat moc dlouho. Pár minut čekám, přebírám iniciativu a oslovuji je.

„Nevím, co se stalo za chyby, ale je to jen první třetina. A když jsme za jednu třetinu dostali tři góly, tak máme dvě na to, abychom jich dali šest.“ Zaregistroval jsem trochu úsměvů a záblesků naděje v očích hráčů, to je první pozitivní známka. „Teď krátce zopakují defenzivní a ofenzivní taktiku, kterou jsme trénovali, soustředte se každý na svoji úlohu a úlohu svého spoluhráče,“ pokračuji. „Každý musí být připraven pomoci svému spoluhráči v defenzivě a nabídnout se mu zrovna tak i v ofenzivě.“ Potom jen krátce shrnuji tré-

novanou taktiku a přecházím k osobnímu oslovení hráčů. Jdu od jednoho hráče k druhému a vkleče, s rukama na jejich ramenou či kolenou každému zase krátce shrnuji jeho hráčskou úlohu, na co má dávat pozor a kde má být aktivní směrem dopředu. Nejdůležitější je brankář Javier, jeden z nejinteligentnějších a nejpříjemnějších mladých kluků, které jsem kdy v životě potkal. V patnácti letech mu bylo umožněno složit maturitu a byl v tomto věku přijat ke studiu medicíny na univerzitě v USA. Měl skvělý postřeh, byl pohyblivý a velice rád jsem s ním strávil spoustu hodin při individuálním brankářském tréninku. Nyní mu zdůrazňuji koncentraci na herní situaci v jakémkoliv místě ledové plochy a připravenost reakcí na její možný další vývoj z protivníkovy strany, zmenšování střeleckého úhlu včasným vyjížděním, především při možném samostatném sólovém úniku protivníka. Poslouchá mne velice soustředěně a já věřím, že to vstřebává. Říkám si, že jestli bude maximálně koncentrovaný a ukáže, co v něm opravdu je, náš juniorský soupeř proti němu nemá šanci vstřelit ani jednu branku.

Pauza končí s mým posledním rozhovorem s brankářem. S potěšením v obličejích hráčů registruji úplně jiný výraz než ten, se kterým do kabiny vcházeli. S bojovým pokřikem opouštíme kabinu, druhá třetina začíná. První gól stílíme za čtyři minuty, druhý za devět, třetí za patnáct. Sice se dopouštíme chyb v obraně, ale Javier v bráně bezchybně likviduje spoustu střel i tři samostatné sólové úniky protivníkovy nejlepšího útočníka. Druhá třetina končí nerozhodně 3 : 3, nálada v kabině je mnohem lepší. Po vydýchání upozorňuji na taktické a osobní chyby, hlavně v obraně, i na to, že soupeř nyní bude hrát především na svého nejlepšího střelce. Proto je nutné na něho hrát agresivně, ale férově, osobně ho krýt už při zakládání útoku protivníka a ve vlastní třetině ho napadat dvěma hráči. Osobně se už jen krátce věnuji Javierovi, chválím ho a upozorňuji také na zakončovací a střeleckou

techniku soupeřova nejlepšího útočníka. Protivník bude vsázet hlavně na něho.

S opětovným bojovým pokřikem vycházíme z kabiny. Potvrzuje se má předpověď, jejich nejlepší a také fyzicky nejzdatnější útočník jen zřídka opouští ledovou plochu. Kluci ale makají, kryjí ho ze všech sil, a když se to úplně nepodaří, zasahuje Javier. Dáváme ještě dvě branky. Nejsou to sice ty tři, kterými jsem je hecoval, ale soupeř už nebyl tolik zaskočen naším nástupem a hrou z druhé třetiny a lépe bránil. Ty dvě branky ale беру s nadšením. Konec zápasu, mužstvo zůstává na ledě, kapitán přejímá pohár a hráči mne vyvolávají, abych se k nim doklouzal. Je to nádherný pocit, vědět, že to určitě je i vlastní úspěch, že jsem asi něco udělal dobře. V tomto okamžiku je zapomenutá i nehoda a s ní spojené další problémy. Přichází za mnou i finský trenér soupeře a gratuluje mi, oceňuje výkon mého mužstva a Javierovy neuvěřitelné zásahy. Říká, že slyšel o mé nehodě, že mi to nepřeje, ale teď si říká, že je pro jeho mužstvo škoda, že to policii netrvalo déle. Pak by tu s tím pohárem určitě stáli oni. Zasmějeme se a rozloučíme se s přáním všeho dobrého do budoucna. Přichází také prezident klubu, blahopřeje mi. Říká, že mi s vyřizováním nehody a s opravou auta pomohou. A mimochodem, ten finský trenér nedlouho před tímto zápasem hrál za finské národní mužstvo na mistrovství světa a byl si vítězstvím svého mužstva ve finále hodně jistý

Vracím se z příjemných i nepříjemných vzpomínek na dávnou minulost zpět na schody nad řekou v Bilbao, do slábnoucích slunečních paprsků. Je 19.30, vstávám a ubírám se k *albergu* vzdálenému jen několik málo minut od místa rozjímaní. Cítím se v něm skoro osamocený, jen část omladiny, především dívek, se ještě upravuje, aby vyrazila do ulic. Mužská umývárna je prázdná, čehož využívám pro vydatnou dlouhou teplou sprchu. Na řadu přicházejí masáže a intenzivní masáže všech poškozených částí těla – kloubů

i svalů, kolenou, chodidel, kyčlí, ramen, krku... Procházím v rychlosti ztřeštější etapu. Není tak kritická a dlouhá jako ty dvě poslední. Hned ráno ještě musím do obchodního domu Corte Inglés, snad se mi podaří koupit nové poutnické obutí. Jedno je jisté, nepůjdu ulicemi mezi jedovatými automobily zde z centra, ale pokusím se někam popojet alespoň metrem. Je 21.00, budík si nařizují na sedmou. Místnost je úplně prázdná, omladina je venku v akci. Obávám se jejich chování při návratu. Je patrné, že většinou nejde o poutníky s jejich vzájemnou ohleduplností. Jedno je ale pozitivní – teď tu nikdo není, tedy ani nikdo, kdo by chrápal. Musím toho rychle využít a snažím se rychle usnout. Uvidím, jestli mi to mé údy dovolí. Zalézám do tenkého spacáku, je teplo, další deku dnes nepotřebuji a zavírám oči.

5.

ÚTĚK Z VELKOMĚSTA

Ještě není ani 7.00, předbívám budík a otvírám oči. Mimo rytmického chrápání několika mladých spolunocležníků vládne naprostý klid. Jak jsem předpokládal, mladé dívky a muži začali docházet ze své noční pouti až v pozdních nočních či spíše brzkých ranních hodinách. Vnímám to v polospánku, tak jako i následující chrápání, což mne tolik nerušilo. Hlavně že jsem se večer mohl nerušeně věnovat snaze o spánek. Neposlušní broučci a holky v mých údech samozřejmě zkoušeli zlobit, ale nesnažili se tolik jako včera. Mimo standardních změn polohy jsem tedy noc strávil poměrně klidně, proto jsem se také nyní vzbudil sám.

Dříve než zazní známá melodie budíku, využívám náskoku k rozhýbaní končetin v posteli. Ale opatrně, abych náhodou nerozhýbal i mrakodrapové palandy nade mnou a tím neohrozil život spících unavených dívek. Probouzející se budík tentokrát okamžitě vypínám a odebíráám se do umývárny, kterou mám celou jen pro sebe. Dokonce si zde dovoluji provést i několik cviků z mého běžného ranního přeživacího programu, dříve než se objevuje další návštěvník.

Vracím se mezi výškové palandy živější a převlečený. Někteří jedinci už začínají také projevovat známky života. Ze skříňky vytahuji batoh a dávám se do boje s jeho naplněním. Dnes mu opět dovolím celý den sdílet všechny slasti poutnického života. Nejsem si jist, zda tím budou má ramena nadšená. Takto předpřipraven přecházím do vstupní haly, která zároveň slouží jako snídaňová kuchyňka. Ku podivu je plná mladých dívek, většinou Španělek. Nevím, odkud se tak rychle objevily – asi je sem přímo z postele nahnal potřeba kávy, ta ranní závislost, protože všechny kávové konvice jsou již prázdné. Určitě to nejsou poutnice. Je

zde samoobsluha, což má někdy své nevýhody. Naštěstí nacházím sáčky s čajem a horkou vodu, ta samotná asi dívky nezlákala. Volně k dispozici se zde ještě nabízejí ovesné vločky, mléko, bagety, máslo, marmeláda a dva druhy čerstvého džusu. Na *albergue* to jsou hotové hody. Jsem skoro euforický a dívkám neskonale vděčný, že mi z těch dobrot ještě něco nechaly.

Už se jen vracím pro batoh a v 8.00 vycházím na ulici směrem k výškovému mostu, který mne povede dále k obchodnímu domu. Na most se lze pěšky dostat z ulice jen pomocí výtahu. Dveře se již za mnou začínají zavírat, když do nich v poslední chvíli ještě vstupuje sportovně vyhlížející muž ve středním věku. Něco mě na něm zaujímá, dívám se na jeho trekové hole. A v tu chvíli mám jasno – kde ty máš svoje hůlky? Oslovuji se neslušnými jmény, která jinak používám jen velice zřídkka. Vyskočit z výtahu nemohu, musím dojet až nahoru. Zachycuji překvapený pohled svého spoluvýtažníka, když nevystupuji a zase mačkám knoflík směrem dolů. V duchu mu děkuji za jeho hůlky, které mne přivedly na mé chybějící. Od *albergu* jsem bohudík jen 10 minut. Vracím se, nacházím hole odpočívající za postelí a cestou kolem své pootevřené skříňky do ní bez důvodu nahlížím. Nemohu uvěřit svým očím, ve skřínce si klidně leží můj oblíbený a obdivovaný poutnický klobouk. Už si nijak nenadávám, nemám slov, jenom se hluboce zamyslím nad stavem své paměti. Posléze podnikám druhý pokus *albergue* opustit – že by to mělo být znamení, abych tu zůstal, si nepřípouštím. Teď co nejrychleji do obchodního domu pro jiné boty a potom ven, ven z velkoměsta. Už jako znalý domorodec přivolávám na výškovém mostě výtah, nikdo mi v něm nepřipomíná nějaké zapomenuté osobní náležitosti, a tak se ubírám v přibližně padesátimetrové výšce přes řeku, doprovázený ranním automobilovým provozem a z nadhledu se dívám na trochu jiné Bilbao.

Bilbao – architektura.

Jdu ulicí kolem stanice metra, nedaleko za ní už se nachází obchodní dům Corte Inglés. Je 9.00, vcházím jako jeden z prvních zákazníků. Na tabuli zjišťuji, v kterém patře se nachází sportovní oddělení. Nabídka vandrovních bot je zde velice bohatá, rozpětí cen také. V nabídce mají za dobrou cenu podobné boty jako moje dosavadní, a tak se pro ně rozhoduji. Platím, hned se obouvám a staré boty házím do koše. Vracím se ke stanici metra, vcházím dovnitř a vidím uniformovanou zaměstnankyni v živé rozpravě s příslušníkem policie. Zdravím je a prosím o radu, jestli se tímto metrem mohu dostat někam na kraj města, kde mohu pokračovat na *Camino de Santiago*. Přisvědčují, že jsem zde správně a že si mohu vedle v automatu koupit jízdenku do stanice, kterou mi jmenují. Jdu k automatu, popis je baskicky a automat se mne na něco ptá baskicky a ve španělském formálním žargonu. Není mi

to jasné a nevím, jak reagovat. Vracím se a prosím policistu o pomoc. Jde ochotně se mnou a celý proces vydání jízdenky mi vyřizuje osobně. Já přebírám jenom financování obnosu – 1,80 eur. Všele mu děkuji a loučíme se, *buen camino*. Na nástupišti se pro informaci dívám do mapy města, kam to asi jedu. Vlaky tu musí jezdit opravdu tiše, protože náhodou zvedám hlavu a před sebou vidím stojící vlak s otevřenými dveřmi, připravený k odjezdu. Zavírajícími se dveřmi do něho naskakuji, dopadlo to dobře. Jen si říkám, jaká překvapení mne dnes ještě potkají? Po krátké chvíli je avizována doporučená výstupní stanice. Vycházím na nástupiště, opodál vidím stát muže a ženu v uniformách metra, zahlobaných do vážného rozhovoru. Jdu k nim, zdravím a ptám se, jak se mám po výstupu z metra orientovat na *Camino de Santiago*. Podle jejich reakce něco takového ještě v životě neslyšeli. Ukazují jim mapu s trasou z Bilbaa do Portugalete, chvíli se do ní neznale dívají a potom náhle zajásají, jako kdyby mi to říkali celou dobu: „No ovšem, to vyjdeš z metra doprava a půjdeš stále rovně, rovně, rovně, až na tu cestu narazíš!“

Uklidněn pouštím metro, je 9.45, a tak tedy jdu...

Vycházím z metra ven na ulici, myslel jsem, že vyjdu někde za městem, ale připadám si jako v centru. Nalézám se mezi městskými domy a ulicemi. Jdu vpravo a rovně, rovně, rovně, ale na nic nenarážím. Zdravím protijdoucího muže a ptám se.

„Běž touhle ulicí dolů a tamhle na tom rohu zahni doprava, potom to už uvidíš,“ odpovídá. Jdu a za rohem zahybám doprava, poutnickou značku ale nevidím. Ptám se dalšího protijdoucího muže ve středním věku. Ten se zamýšlí a ukazuje mi, že Portugalete leží směrem na západ, já ale abych šel touto další ulicí a potom zahrnul doleva. Nezbyvá mi než se podle toho zařídit, stoprocentní důvěru ale k této radě již nemám. Proto oslovuji jiného muže, tentokrát mladého.

Také on se zamýšlí, začne se dívat po nebi. Chci mu připomenout, že s sebou tentokrát nemám svoji helikoptéru a poloha slunce směr mé cesty asi neovlivní. Náhle se rozhodne nic nevymýšlet a ukáže mi na skupinku seňorů, sedících před blížkým barem a vychutnávajících ranní kávu. Doprovází mne až k nim a pokládá jim za mne mou otázku. Jen jeden z nich na tuto otázku reaguje, jeho vysvětlení zní sice neradostně, ale věrohodně. Musím se vrátit zpátky až k metru a odtud jít úplně jinudy, než jsem byl navigován, přejít most přes dálnici na druhou stranu, tam odbočit po široké silnici doprava a potom dále rovně nějakým Megaparkem. Až dojdu k řece, pokračovat podél ní a dále již po obvyklých žlutých šipkách. Jedna z věcí, které dělám nerad, je se někam vracet. Zde mi ale nic jiného nezbyvá. Děkuji, loučíme se, *buen camino*. Vracím se 1,5 kilometru a pokračuji přes most a doprava. Jdu po široké ulici, vedle mne náhodně jde stejným tempem mladý muž s asi desetiletým synem. Jdeme vedle sebe nějakou dobu a mne napadá, když už vedle sebe jdeme, zeptej se ho! Potvrzuje mi správnost mého směru a upřesňuje, podle čeho se mám orientovat. Obytné domy končí, procházím mezi ohromnými prodejními a skladovými budovami a halami těch nejznámějších světových komerčních firem. Jdu zřejmě zmíněným Megaparkem. Na chvilku si sedám do stínu na lavičku a přemýšlím o prožitém informačním chaosu, který je ale ve Španělsku typický a mně vlastně již dávno známý. Španělé jsou všeobecně velice vstřícní – poradí, ale je jim nepříjemné odpovédět záporně, a tak bohužel často odpovídají nesprávně. Když to je možné, je lepší se krátce za sebou zeptat více osob a potom postupovat kombinovací a vylučovací metodou. Tak to tu chodí. Jdu dál.

Blíží se jedenáctá hodina, slunce nabírá na intenzitě a s ním i teplota asfaltu a dlažby. Megapark konečně po několika kilometrech končí, přede mnou je kruhový objezd,

benzinová pumpa, na levé straně potok a podél něj pěšina. Že by tohle byla ta avizovaná řeka? Nicméně pokračuji podle potoka, hlavně že už jsem konečně venku z města a z té sauny v Megaparku. Proti mně jde postarší pár, neváhám a ptám se na cestu. Už je to rutina. Okamžitě mi odpovídají, že jdu správně, tamhle vpředu musím přejít po mostě na druhou stranu potoka na silnici a tam již uvidím poutnické značky. Všechno souhlasí, mám dojem, že ty jakubské mušle a žluté šipky začnu přímo milovat. Stoupám po silnici, paralelně pode mnou vede dálnice, procházím okolo vesnice Sestao. Nejdu ale čistou krajinou, je to spíše předměstí Bilbao se spoustou průmyslových objektů. Docházím ke kruhovému objezdu, který je naprosto zmatečný. Podle značky bych se měl zase vrátet druhou cestou směrem zpátky, nechápavě zůstávám stát. Okolo jedoucí cyklista u mne zastavuje a vysvětluje mi, abych se neřídil tou značkou, ta mne povede do Portugalete hroznou oklikou. Říká, že do Santiaga se našlapu ještě až až. Ukazuje mi druhou cestu, kde po jednom kilometru už napravo nad sebou uvidím Portugalete a hned tam budu. Děkuji, loučíme se. *Buen camino*. Skutečně po kilometru docházím na světelnou křižovatku, napravo nad sebou vidím na kopci Portugalete, poutnická šipka mi ale ukazuje rovně přes křižovatku. Na semaforu vedle mne stojí seňor ve středním věku s psíkem, zřejmě jsou na procházce. Zdravím a ptám se ho, kterým směrem mám pokračovat. On mi ukazuje, že rovně, podle šipky. Namítám, že Portugalete je přece hned zde vpravo nahoře, on ale odpovídá: „Tady tudy ale vede poutnická cesta.“

Jdu tedy dále podle značek, rovně táhlým stoupáním po frekventované silnici. Je horko. Portugalete mne stále sleduje seshora z pravé strany. Žádná odbočka směrem k němu nepřichází a značky už také ne. Šlapu dále nahoru, až přicházím k velkému železnému mostu na křižovatku tvaru T. Konečně objevuji jakubskou škebli a šipku. Portugalete je na-

pravo, značka ale ukazuje doleva. Opět jsem zmaten, nejsem si jist, jestli jsem město náhodou nevědomky nepodešel nějakým tunelem na druhou stranu. Usedám na zídku a přicházejícího mladého páru se ptám, jestli Portugalete opravdu leží vpravo. Oni mi to potvrzují, a tak zbývá jen už jediná možnost: toto je již cesta, která vede z Portugalete ven.

Portugalete – vzdušný přívoz.

Zřejmě mne to město nechce přijmout, nebudu se tedy vnucovat, a když se už nacházím na této cestě ven z města, budu pokračovat dále, směr Pobeňa. Stejně jsem se těšil na útěk z velkoměsta a tady se v něm napůl stále ještě nacházím. Horko nehorko, protesty neprotesty, váha neváha, rama nerama, jde se dál. Jde se dál přes železný most a silnici podle dálnice. Krátké stoupání, hůlky se radují z opětovné aktivity, já ne. Následuje rovina, krátké prudší klesání a dlouhé

stoupání s rovnějšími přestávkami, až do vesničky Nocedal. Odtud stoupám již strměji asi kilometr na vrchol kopce Serantes, do vesnice Gallarta ve 125 m n. m. Procházím poměrně rovinatou částí vrcholu kopce a klesám dlouhým mírným sestupem až k moři, do vesnice Arena. Konečně opět pohled na moře lemované dlouhou pláží, vždyť také *arena* znamená „písek“. *Camino* mne vede přes most přes řeku Barbadun, kolem poustevny Nuestra Señora de Socorro a dále rovně do cílové vesnice Pobeña.

Je půl třetí a značky mě přivádějí k *albergu*, menší budově z přírodního kamene. Vítá mne José Luis, vyřizujeme formality, každý poutník platí jen dobrovolný příspěvek, dle svého uvážení. José mi ukazuje malé hygienické zázemí, oddělené podle pohlaví, pro muže jedna sprcha. Ještě je pro mne volná jedna dolejší postel v jediné místnosti s 22 lůžky. Vše působí útulně, vlídně – poutnický, José mne informuje, že všichni zde poskytují své služby bez úplaty jako dobrovolníci coby členové „Biskajského dobrovolnického spolku“, z nadšení pro poutnickou myšlenku Svatojakubské cesty. Informuje mne také o blízkém baru, kde podávají *menu del día* speciálně pro poutníky – *peregrinos*.

To je přesně, co hledám, rychle se jdu opláchnout a převléknout a za malou chvíli už sedím v baru a těším se na tu nejpříjemnější část dnešního zmatečného, bláznivého dne. Samozřejmě následuje krásný čerstvý míchaný salát, křupavá bageta a výborné pivo San Miguel, s neuvěřitelnou chutí a lahodnou šlehačkovou pěnou. Telecí přírodní řízek je krásně šťavnatý, dokonce ani z pomfritů na talíři nic nenechávám. To vše je podlito tak chutnou masovou šťávou, že jsem bageťou ten talíř úplně vyblýskal. Na závěr jako dezert je kakaová buchtička a k tomu samozřejmě přidávám *café con leche*.

Po tomto poutnickém gurmánském zážitku v ceně devíti eur se vracím do *albergu*. Musím také trochu utěšit svoji trpící

tělesnou schránku a uléhám na postel. Mezitím se místnost kompletně naplnila, většina poutníků ale hned po příchodu do *albergu* zapadá do své vytoužené postele. Atmosféra je zde ale úplně jiná než v Bilbao mezi nepoutníky. Zde cítíme, prožíváme společně, aniž bychom o tom museli vždy hovořit. Je to příjemnější, otevřenější, ohleduplnější, sdílenější.

Po hodině odpočinku a průběžného lehkého masírování končetin otvírám podklady a studuji průběh zítřejší cesty. Chtěl bych dojít do Islares. Většina cesty je doprovázená pohledem na moře. Je to zdatných 30 km, ale jen jedno prudší převýšení z nuly na 260 m n. m. mezi šestým a desátým kilometrem za Pobeñou. To bych měl být ještě při síle a zvládnout i těch zbývajících „pouhých“ 20 km.

V půl sedmé se jdu ještě posadit ven do předvečerního slunce. Začíná vát ostrý chladný severní větřík, a tak natahuji svůj oblíbený lehký modrý svetr. Venku se bavím se spolupoutníky na obvyklé téma. Je ale opravdu chladněji a nechtěl bych přeceňovat odolnost svého unaveného organismu. Odcházím zpátky do baru, dopřát si alespoň dvě uspávací piva. Mám dojem, že broučci v mých údech se na mé usínání již připravují a chtějí řídit. V baru běží televize, ukazují fotbalový zápas ze španělské ligy. K tomu dobré pivo a obligátní oříšky. Příjemný závěr tohoto nestandardního dne vynahrazuje tu ranní až dopolední, chaotickou až bláznivou část útěku z velkoměsta. Poutnická večerka je ve 22 hodin, po prvním poločase se však už po deváté hodině vracím do *albergu*. Po krátké večerní hygieně hned uléhám do postele. Podobnou polohu již zaujala i většina spolupoutníků. Musím závčas vstát, budíka nastavuji na 6.30 a oddávám se nočnímu klidu.

6.

MOŘE A OHĚŇ

Je ještě hluboká tma, půl sedmé ráno, můj budík se oprávněně hlásí o slovo. Protírám preventivně oči, stejně ale nemohou v té tmě nic objevit. Noc byla chladná, musel jsem přes tenký spací pytel přetáhnout i místní hrubou chlupatou deku. Opatrně rozhýbávám tvář, krk, ramena, páteř, nohy. Usínání chvíli trvalo, broučci a holky oznamovali svou přítomnost. Únava byla ale také nemalá a po několikáté změně polohy nakonec zvítězila nejen nad broučky, ale i nad dvěma poutníky ozvučenou místností. Už jsem se stal odborníkem na rozeznávání počtu chrápajících poutníků podle jejich tóniny a rytmu, stále ještě se mi ale nedaří podle toho poznat jejich národnost. No do Santiaga je ještě dlouhá cesta, budu se dále učit. Vstávám a zdá se mi, že nejsem jediná oživlá postava v místnosti. Rychle mířím do umývárny. V očekávání použití tohoto prostoru dalšími poutníky se snažím co nejrychleji zakončit ranní proces kolem umyvadla. A vskutku, ještě nejsem úplně hotov a do umývárny vcházejí dva mladí poutníci mluvící anglicky. Jeden okupuje sprchu a druhému za okamžik přenechávám místo u umyvadla. Na moji přeživací ranní gymnastiku není prostor, snad dnes přežiji i bez ní. Vracím se k posteli, tma již trochu řídne, dokončuji komplikované balení svého velkého batohu, bude mne dnes muset doprovázet opět po celý den.

Oblékám si tenkou bundu, je chladno, a vycházím ven. Dosud vládne ranní šero. Je 7.00, a tak tedy jdu.

Vracím se ke schodům na okraji vesnice a po výstupu asi 100 schodů se vydávám po cestě, která byla zpevněna pro koleje vlaků vozících v minulosti z této hornické oblasti železnou rudu podle pobřeží do vesnice Arena. Odtud byla transportována lodí dále na kontinent a do Velké Británie.

Cesta mne vede podél pobřeží, kolem odpočívadla až k vesničce El Hoyo, kterou zanechávám po levé straně. Potom ještě několik set metrů – a už opouštím Baskicko a vstupuji do oblasti Kantábrie. První španělskou provincií mám na své pouťi za sebou. Do Santiaga de Compostela mne čekají ještě další tři regiony – Kantábrie, Asturie a Galicie. V Kantábrii je značení poutní trasy trochu řidší až nedostatečné, uvidím, jaká mne čekají překvapení, musím dávat pozor hlavně na šipky. Po dalším kilometru procházím opravdovým tunelem (ne jako tím neviditelným pod Portugaleta), překračuji potok Sabiote a vcházím do Ontónu. Zde můj žaludek těší pohled na otevřený bar, který samozřejmě musím poctit svou návštěvou. Se seňorou následuje obvyklé hledání té největší nádoby na čaj, k tomu dvě různé buchty a čerstvě vymačkaný džus. Mé údy závidí mému žaludku tuto možnost rychlého odstranění těch nejnepříjemnějších vjemů. Zvládneme tuto žaludeční rehabilitaci za 20 minut a jde se dál. Procházím centrem městečka, značky mne vedou po schodech k silnici a zde přichází první kantábrijská křížovka. Jedna značka ukazuje k silnici směrem od moře, druhá k silnici podle moře. Stojím bezradně na rozcestí a bojím se někoho zeptat, aby mne tak jako včera náhodou neposlal několik kilometrů zpátky.

Okolo jde žena ve středním věku, vypadá důvěryhodně. Navíc, včera jsem byl dirigován dokolečka jen muži. Zdravím a ptám se: „Který směr platí?“ Dozvídám se, že platí obě šipky, obě cesty vedou do Castro Urdiales. Ten vnitrozemím střídavě po silnici a přírodou, je ale o 7 km delší. Chvilí se zamýšlím, určitě to moje přetížené končetiny a 18 kg v batohu také slyšely. V rozhodnutí mi pomůže opět seňora, která ukazuje směrem od moře, kam míří vnitrozemská cesta a kde se zvedá pohoří Picos de Europa.

„Vidíš ten hustý kouř, který se táhne na kilometry po nižších svazích pohoří? Je tam rozsáhlý požár a prý má dosahovat až k silnici a cestě, po které bys měl jít.“ Tak teď to je jasné,

jít o 7 km déle a dýchat kouř nebo i uhořet, to není cílem mé pouti. Děkuji vřele a loučíme se – *buen camino*. Odteď se už asi budu ptát na cestu jenom žen, tato mi možná zachránila život, a ještě ušetřila 7 km. Jdu podle frekventované silnice, žádné velké výškové změny mne naštěstí nepřekvapují. Procházím vesnicí Saltacaballo a následně Mioño, odbočuji na polní cestu a dále jdu loukami po pobřeží kolem moře, které mne vede až do Castro Urdiales, staré rybářské vesnice s malebnými uličkami a impozantním gotickým kostelem z 18. století Santa María. Procházím kolem místního *albergu*, podcházím pod dálnicí, jdu vesničkou Campijo, docházím k rozcestí, které je přehledně označeno a směřuje mne napravo a dál pobřežní cestou až do vesnice Allendelagua, s ruinami středověkého templářského hradu a kostela San Marco. Stále se střídá nepatrné stoupání a klesání, je příjemně pod mrakem, jenom chodidla mě pálí z pochodu po silnici. Přes 20 dnešních kilometrů mám za sebou, asi šest jich zbývá. Sestupuji k dálnici a pokračuji po pobřežní cestě vedoucí paralelně mezi dálnicí a mořem. Pohled na blízké moře, jeho barvu, vlny a energii kompenzuje negativní pocit z dálniční motorizace na druhé straně. S těmito dojmy pokračuji středem vesnice Cerdigo s románským kostelem San Juan z 18. století. Obcházejím ozdobený hřbitov, který v tomto okamžiku ještě nepovažuji za konečný cíl této mé pouti. Naopak, mé srdce pookřívá chůzí po cestě zarámované bohatou přímořskou vegetací, a to po několik kilometrů až na okraj vesnice Islares, mého dnešního cíle.

Značky mne neomylně vedou k *albergu*, který se nachází hned vedle kostela. Je 13.30, mám v nohou přes 24 kilometrů s 18 kg na zádech a musím říci, že toho mám zase opravdu dost. Už mi nehoří jenom chodidla, stěžují si i holky v kolennou a ramena už přímo řvou. Především to právě – s chybějící odoperovanou tkání na této straně krku – mi hlasitě oznamuje: „Ještě chvíli a ten krk ti utrhnu.“